

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Ved 15-året for befrielsen går vore tanker til Ryvangen, Danmarks mindelund.

A/S HOTACO
HOLBÆK

A/M „BROKILDE“
MÆLK - SMØR - OST
Svinninge

SIGURD FREDERIKSEN
Sadelmager & Tapetserer
Nykøbing Sj.

CHR. ANDERSENS
REBSLAGERI
NYKØBING SJ.

TORBEN FROST HANSEN
HERREEKVIPERING
NYKØBING SJ.

C. ANDERSEN
v. J. Andersen
NYKØBING SJ.

HANDELSTRYKKERIET
NYKØBING SJ.

B. MOESGAARD
NYKØBING SJ.

Andelsmejeriet
„**BILLESBORG**“
NYKØBING SJ.

HAMMERSHOLT
TRÆVAREFABRIK
HILLERØD

VORDINGBORG
TRÆLASTHANDEL

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

PROTEKTOR: HS. KGL. HØJHED PRINS AXEL

Fondens kontor: St. Kannikestræde 10, Kbh. K.
(kontortid: 10—15, undtagen lørdag).

Telf.: Om dagen Minerva 1336, om aftenen Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bopliedende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: Oberst Fl. B. Larsen, Kasernen, Fredericia.
Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Ordrup 5075.
Sekretær: Overlærer Johs. Fosmark, Slagelsegade 9, 2., København Ø.

Den øvrige bestyrelse:

Pastor Aage E. Damtoft, Vesterbro 76, Aalborg.

Bankfuldmægtig Olav Holst, Søgårdsvej 26 A, Gentofte.

Seminarierektor, cand. mag. Paul Holt, Århus.

Landsretssagfører Otto Jespersen, Store Torv 16, Århus.

Arkitekt P. A. Johansen, Bernstoffslunds allé 80, Charlottenlund.

Oberst K. Kjeldsen, Odense.

Tandteknikermester Leo Kæraa, Banegårdspladsen, Århus.

Bibliotekar O. Leth, Johnstrupvej 8, Sorø.

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft, de Mezasvej 18, Århus.

Førstelærer P. E. Mahler, Nr. Søby, Fyn.

Læge Børge Næsted, Læssøegade 141, Odense.

Boghandler Otto W. Olesen, Rådhusstræde 2, Randers.

Kontorchef O. Olesen, Grønnegade 18 A, Herning.

Landsretssagfører H. Rambusch, Kongensgade 49, Esbjerg.

Pastor Poul Riis, Rosenvængets Sideallé 5, København Ø.

Dommer K. Thestrup, M. F., Herning.

Nummer 4
April 1960
15. Årgang

Pigtraad

Redaktion:
Slagelsegade 9²
Telefon Øbro 8537
København Ø.

Danske koncentrationslejrangers blad

*

Organ for Kammeraternes Hjælpefond

BLADET PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 15 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling: St. Kannikestræde 10, København K. (kontortid 10-15). Minerva 1336.
Kontoret har lukket om lørdagen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Overlærer Johs. Fosmark. (Medlem af Dansk Fagpresseforening), Slagelsegade 9, 2. København Ø. Telefon: Øbro 8537 (træffes bedst 17,30-18,30).

FORRETNINGSFØRER FOR BLADET

Arkitekt Henning Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

A/S Folketidendes Bogtrykkeri,
Ringsted.

Afleveret til postvæsenet d. 28. april.

INDHOLD

	Side
Prins Axels hilsen	63
Montgomerys hilsen	64
Niels Bohr om kampens mål	65
Chefredaktør Olav Larssen om mødet med Danmark	66
Aussenkommando „Zement“	68
4. maj i svensk forlægning	69
5. maj oplevet som 10-årig	70
Befrielsen i 15-året	71
K. H.s rejser for skadelidte	72
Under jorden	73
Befrielsen oplevet i Odsherred ...	75
Kirkeklokkerne	76
Indbydelse til Neuengamme	77
4. maj på Christiansborg slotsplads	78
9. april på Rådhuspladsen	79
Køreplanen Frøslev-Dachau	80
Ved Helligåndskirken	81
Hamborg nu positiv	83
Fordelingen af erstatningerne	85
Neuengammes historie	87
Shellhusets 15-årsdag	95

KAMMERATERNES HJÆLPEFONDS PROTEKTOR Hans kongelige Højhed PRINS AXEL

har i anledning af 15 året for vor befrielse fra de tyske koncentrationslejre tilsendt vort blad følgende:

Gennem 15 år har godt kammeratskab og sammenhold stået sin prøve.

Efter befrielsen opstod den smukke tanke blandt en gruppe tidligere deporterede, at man burde samle flest muligt

om den fælles opgave, at de deporterede, der kom raske hjem – i kammeratskabets ånd – skulle hjælpe de kammerater, der havde pådraget sig varigt mén under fangenskabet.

Det blev besluttet, at hjælpen skulle ydes gennem faste årlige bidrag til Kammeraternes Hjælpefond – foreløbig gennem en periode på 5 år, der ved denne periodes udløb blev forlænget.

Offentlige myndigheder og Frihedsfonden påtog sig straks efter befrielsen den humanitære opgave, der var forbundet med „Besættelsestidens ofre“ inden for de rammer, der blev fastlagt.

Kammeraternes personlige og direkte hjælp – formidlet gennem Kammeraternes Hjælpefond – har været de skadelidte den særlige trøst og opmuntring, som kunne forventes fra deres raske kammeraters side. I lignende tilfælde vil det ofte gå således, at interessen, selv for en god sag, er svindende, efter som årene går.

Inden for Kammeraternes Hjælpefond har det omvendte forhold gjort sig gældende, idet både fondens indtægter og ydelser har været stigende gennem de sidste år.

I et lille samfund, og inden for en lille gruppe af medborgere, vil det i særlig grad være sammenholdet, der gør stærk, det har vi set beviser for blandt modstandsbevægelsens gamle soldater.

Mine bedste ønsker om at dette gode kammeratskab og sammenhold må styrkes og bevares fremover.

Bernstorffhøj, d. 16/3 1960.

BUDSKAB FRA Feltmarskal MONTGOMERY

Det glæder mig at sende dette budskab til Kammeraternes Hjælpefond.

Jeg lykønsker grundlæggerne af fonden; der må være lagt et meget stort arbejde i at rejse så stor en sum, og den hjælp, der er kommet ud deraf, vil blive meget påskønnet af de våbenfæller, som er uarbejdsdygtige eller i nød.

Jeg er bekendt med den tapre indsats fra den danske modstandsbevægelse. Deres arbejde, der blev udført hemmeligt og under den største personlige fare, var et tungt vejende bidrag til den endelige sejr i den anden verdenskrig. Jeg vil aldrig glemme mit besøg i Danmark den 12. maj 1945. Jeg fløj til København fra mit hovedkvarter på Lüneburg hede for at se, om alt var i orden, og denne dag havde jeg den ære at træffe lederne af den danske modstandsbevægelse – og lykønske dem personligt.

Held og lykke til Dem alle.

Sign.

MONTGOMERY OF ALAMEIN
Field-Marshal.

Budskabets originaltekst lyder således:

I am glad to send this message to the Comrades' Aid Fund.

I congratulate the authors of the fund; a great deal of hard work must have been done to raise such a large sum, and the resulting assistance will be much appreciated by those comrades-in-arms who are incapacitated or in need.

I know well the gallant efforts of the Danish Resistance Movement. Their work, carried out secretly and under conditions of the greatest personal danger, was a notable contribution to final victory in the Second World War. I will never forget my visit to Denmark on 12. May 1945. I flew up to Copenhagen from my Headquarters on Lüneburg Heath to see if all was well, and on that day I had the honour of meeting the heads of the Danish Resistance Movement – and of congratulating them personally.

Good luck and good health to you all.

MONTGOMERY OF ALAMEIN
Field-Marshal.

Montgomery of Alamein

Field-Marshal

„Figerne“ i Froslev giver deres glæde luft den 5. maj.

KAMPENS MÅL:

At vi i frihed kan se hen
til en lysere fremtid.

Af professor **NIELS BOHR**

Det er mig en glæde med nogle ord at bidrage til det mindehæfte, der i 15 året for Danmarks befrielse udsendes af Kammeraternes Hjælpefond. Selv var jeg jo ikke blandt de mange, der under frihedskampen indespærredes i tyske fangelejre, men efter at være blevet advaret om min forestående fængsling undslap jeg ved modstandsbevægelsens hjælp til Sverige, hvorfra jeg på den britiske regerings indbydelse bragtes til Skotland og kort efter med den engelske videnskabelige mission kom til Amerika for at deltage i det store atomenergiprojekt.

Som enhver, der var langt borte fra vort land i de år, hvor kampen for Danmarks selvstændighed under Frihedsrådets ledelse samlede hele befolkningen, fik jeg imidlertid det stærkeste indtryk af den beundring, hvormed man overalt i den frie verden fulgte begivenhederne i det besatte Danmark, og af den betydning, modstanden mod voldsmagten havde for folkets anseelse og landets stilling, da befrielsen kom.

Iværksættelsen af det arbejde, hvori jeg tog beskedent del, var jo påkrævet for at undgå skæbnesvangre overraskelser fra mulige tilsvarende forberedelser fra fjendtlig side, men for alle, der deltog deri, var det tillige forbundet med forvisningen om, at den videnskabelige og tekniske udvikling ville få afgørende betydning for virkeliggørelsen af menneskenes gamle drøm om et fredeligt samarbejde mellem folkeslagene på kulturens fremme.

Det er jo klart, at ethvert fremskridt af vor kundskab og af vor beherskelse af naturens kræfter medfører et forøget ansvar, og trods alle hidtidige skuffelser må vi sætte vor lid til, at alvoren af den situation, menneskeheden nu er stillet overfor, vil finde så udbredt forståelse, at nye veje vil åbnes til bilæggelse af stridigheder og muliggøre, at folkene i fællesskab kan indfri de rige løfter om fremgang i velfærd, som videnskaben på så mange områder holder frem for os.

Det er med dette store mål for øje, at vi føler, at det mod og den opofrelse, der i de mørke tider blev udvist, ikke har været forgæves, og vor sorg over dem, der faldt i kampen, og vor medfølelse med dem, der led varigt tab af helbred, får en baggrund af dyb taknemmelighed for hver dåd, der bidrog til at sikre, at vi i frihed kan se hen til en lysere fremtid.

4. MAJ I VESTRE FÆNGSEL.

152 vandrede ud af fængslet
på een gang.

Ude på Vestre kunne man mærke, at vi nærmede os Tysklands sammenbrud. Der faldt en forunderlig ro over os — pludselig kunne vi vente — det hele gik på bedste beskud, fortæller Hennie Knauer i en interessant artikel „Celle 286 i Vestre Fængsel“. Og hun fortsætter:

En sen aften kom Koterba til celledøren og fortalte med bævende stemme, at „Føreren“ var faldet under modig kamp. Jeg kondolerede — det var svært at holde latteren tilbage, og bagefter gik jungletrommen. Vi fik „telefoneret“ til vennerne oppe og nede, snart bankedes der i hele huset

To dage før sammenbruddet blev en hel skibsbesætning indbragt, ialt syvogtredive mand og en kahytstjomsfru. Hun græd så bitterligt. Vi andre trøstede og sagde, at nu var der ingen ko på isen, nu fik hun bare en ekstra oplevelse. Men tårerne strømmede i timevis

Den fjerde maj om formiddagen var der et leben uden ende ude på gangen. Celledøre blev lukket op, mange stemmer talte i munden på hinanden. Også vor dør gik op, og Ingeborg blev løsladt. Karin v. d. Recke fik lov til at sige farvel til mig og bad mig „ringe“ ned til hendes søn. Også han skulle løslades tillige med hr. v. d. Recke. Ialt et hundrede og tooghalvtreds vandrede ud af fængslet på een gang.

Ditleffs minde rejses i Æreslunden i Oslo.

Sachenhausenfangerens forening i Oslo og Bærum foretager søndag den 8. maj kl. 14 afsløring af monumentet over minister Chr. Ditleff, der spillede en så fremtrædende rolle i arbejdet for at redde nordmænd og danskere ud af Tyskland, inden sammenbruddet.

Monumentet er rejst af norske og danske ex-fanger i Æreslunden i Oslo.

Det har hele tiden været meningen, at Kammeraternes Hjælpefond ved afsløringen skulle repræsenteres ved sin formand, konsul Kaj V. Dahl, Horsens, men da denne er blevet forhindret, repræsenteres fonden den pågældende dag af „Pigtråd“s redaktør, overlærer Johs. Fosmark.

Velkommen hjem sagde de!

Chefredaktøren af Arbejderbladet i Oslo, Olav Larssen, skildrer, hvordan det var at komme fra tysk koncentrationslejr til broderlandet Danmark.

En blank Apriildag 1945 stod dansker og nordmenn oppstilt på appellplassen i Neuengamme konsentrasjonsleir og ventet på at Røde Korsbilene skulle komme og hente oss. Vi hørte kanonbuldret fra fronten, den kunne ikke være langt vekk. Over oss kretset allierte fly. De så ut som de representerte noen utålmodighet, for de gikk lavere og lavere ned. Imidlertid ble leiren tømt for fanger. Den ene kolonne etter den annen marsjerte ud gjennom porten og forsvant, og ingen av oss vet hvilken skjebne de møtte. De fleste var unge mennesker. Nesten alle var magre, det var mange „muselmenn“ blandt dem, og om noen kunne vi si med den erfaring som årene i de tyske fangeleire hadde skaffet oss: de lever ikke lenge, snart ligger de ved veikanten med et skudd i nakken.

Så gikk vi selv i danske Røde Korsbiler og kjørte ut gjennom porten. Vi kjørte mellom små villaer med hager omkring. Plutselig var det blitt grønt omkring oss. Frukttrærne blomstret heftig. Luften følt frisk selv inne i busserne, og vi suget den til oss med begjærighet. Bakenfor oss lå en leir som fløt av undergang

og urenslighet. Luften der var alltid forpestet av stanken fra latrinene. Vi hadde sett stabler av lik som måtte lagres noen dager, fordi leiren ikke hadde brensel nok til å holde krematoriet i full drift. Dette liklageret ble passet av en sinnssyk tysk fange. Han stablet de døde kroppene opp på tysk maner i snorrette rekker, og kom en inn i dette likhuset for å se, svinset han geschäftig omkring som en omviser i et museum og viste fram sine døde: se her! se denne!

Jeg syntes denne illeluktende dødsleiren gav et bilde av det landet vi forlot, slik som vi hadde opplevd det.

Vi reiste tilbake til livet. Buss etter buss. Hundreder av mennesker opplevde et eventyr som vi ennå ikke riktig kan fatte.

En apriildag i 1945 stod danske og nordmænd oppstillet på appellplassen i Neuengamme.

Ved midnatt kjørte vi over den danske grensen ved Kruså. Det var for lenge siden blitt mørkt, og det hadde begynt å regne, et fint, lett vårregn. Men da bussene stanset hørte vi et kor av lyse, danske stemmer omkring oss: Velkommen hjem, velkommen hjem! Vi måtte jo si at vi var da bare nordmenn, men danskene svarte: „De

På forsøgsgården i Danmark bændede danskerne os ved lange borde og gav os mere mad.

er da alligevel kommet hjem — synes De ikke det?“ Og jo, det var ikke fritt for annet enn at vi syntes det samme. Det var ikke bare regnet som gjorde at vi ble litt våte i ansiktet, mens vi stod der i natten mellom de ivrige danske kvinner og fikk mat og melk.

Jeg hadde aldri følt det sterkere at Norden var noe langt mer enn et geografisk begrep. Vi hadde passert en grense i et dalsøkk og plutselig stod vi midt oppe i en annen verden, så fjernt fra den vi kom fra som dagen fra natten. Vi fornemmet det som en vellyst at vi virkelig var kommet hjem.

Om natten lå vi i nye barakker like nede ved grensen. Neste morgen var solen der igjen og smilte, og på forsøgsgården benket danskene oss ved lange bord og lot oss få mere mat. For de fleste av oss var det gått to-tre år eller mer siden vi hadde sittet ved et dekket bord og fått mat på rene tallerkener og melk i rene glass. Billederne fra frokosten i den gamle forsøgsgården står ennå klare i min erindring, slik som en husker de lykkeligste ting en har opplevd.

Våre fangevoktere så vi ikke, og det var ingen som savnet dem. Men vi måtte jo ut og marsjere igjen, vi skulle til Frøslevleiren og vente på ny ordre. Denne gang ble det ingen tung marsj. Vi gikk i det vakre, bak-

kede sønderjydske lanskaper mellom smilende, vinkende mennesker, og vi følte oss nesten som vi var hjemme og feiret 17. mai. Aldrig har vel en marsj til en konsentrasjonsleir foregått på en merkelig måte. En kunne skjønte at nederlaget for nazismen ikke var langt unna. Hundre meter fra natteleiren ble vi stanset, og unge danske piker delte ut sigaretter. Så slentret den brokede flokk et par kilometer til, og så kom en bil lastet med smørbrød som ble delt ut med rund hånd. Vi slo oss ned langs veikanten og fortsatte å spise av den danske mat. Så gikk vi en kilometer igjen, men da ble vi tatt opp i biler og kjørt til leiren.

På vei til Frøslevleiren kom danske piger og gav os sigaretter.

Blandt det merkelige vi opplevde dette døgnet, var det en ting vi var meget forundret over: danskene var ikke redd oss. Vi kom fra en tyfusmittet leir, men danskene kom likevel og hilste på oss! Det gjorde et mektig inntrykk. Naturligvis skulle de ha vært forsiktige og holdt oss tre skritt fra livet. Når de ikke gjorde det, kom det nok av at de følte inderlig at vi hadde opplevd et fellesskap, som hadde revet ned alle gjerder mellom oss.

Når vi norske fangene fra Tyskland kommer sammen, varer det aldri lenge før samtalen kommer inn på de lykkelige timer, da vi på veien hjem møtte danske brødre på deres egen jord. Nei, det er ikke maten, vi tæn-

ker på, men gleden i stemmene, smilet i øynene — det var dette „velkommen hjem“ som vi aldri glemmer.

Før jeg skilles fra mine ukjente lesere vil vi vende tilbake til en tysk konsentrasjonsleir, til Sachsenhausen. Jeg vil først fortelle om en samtale jeg hadde med min polske forarbeider. Den dreide seg om de pakkene vi nordmenn fikk i så rikelige mengder at vi ikke behøvde å sulte. Disse pakkesendingene var stadig et samtalemne i leiren, og fangene fra de andre nasjonene kunne aldri riktig forstå sammenhengen med denne hjelpevirksomheten.

Min forarbeider sa: — Dere får jo også pakker fra Danmark og Sverige, hvorfor får dere det?

— Fordi vi er gode naboer, vi føler oss solidariske med hverandre.

— Det er rart. Naboer pleier aldri å være så gode venner.

— Mellom de nordiske land er krig helt utenkelig. Vi er ikke lenger redd hverandre.

— Men Danmark er selv okkupert, og tyskerne spiser vel godt der også — er det mat fra Amerika dere får i danskepakkene

— Nei, det er dansk mat. Oppriktig talt: Jeg forstår ikke selv hvor Danmark får all maten fra, men vi får pakkene under personlig adresse fra avsendere som er helt fremmede for oss. I sendingene hjemmefra får jeg også ting som viser at min hustru får danskepakker.

Han stod lidt og grunnet, så sa han: — Dette er Vesten, jeg forstår det ikke, men jeg skulle ønske at vi hadde det slik i vår del av verden.

Det var fange fra alle europeiske folk i Sachsenhausen, og det var mange som talte og tenkte slik som denne polakken. Pakkene fra Norden har haft en misjon som rakk lenger enn til det å skaffe mat til sultne fanger.

Den første pakken jeg fikk, var en Kleinigkeit fra min hustru, den neste var fra fru overretssagfører Hede i København. Jeg hadde hatt en lang sulteperiode — en tid, da der ikke var andre tanker i hodet enn tankene på mat. Jeg spiste illeluktene steckrübensuppe og syntes den smakte godt, men jeg frådset i fantasien i de herligste retter, og jeg følte merkelig hvordan

det på alle vis bar nedover med et menneske som sultet.

Da han fikk den første pakke med mat gikk han ind i sovesalen og gråd.

Så stod pakken en kveld på mitt bord, den var tung av mat. Jeg holdt livet i hendene. Jeg husker en eldre fangekamerat som hadde fortalt at da han fikk den første pakken med mat gikk han inn i sovesalen for seg selv og gråt. Det kan høres naivt ut, men jeg forstod ham. Jeg hadde alt opplevd å se at i vårt miljø hadde en skalk brød bokstavelig talt større verdi enn et menneskeliv.

Fra Frøslev reiste vi videre nordover på veien hjem. Vi fulgte våren. Ivrige hender rakte oss årets første blomster inn gjennom vinduene, og vi tok imod dem og var hjelpeløse. Før det var vi nordmenn som skulle ha brakt blomster til alle de ukjente i Danmark som hadde strakt hendene ut og reddet oss hjem til Norge.

Den gjeld kan vi aldri betale.

10.000 norske gidsler skulle henrettes —

Efter at de norske modstandsstyrker i efteråret 1944 og i januar 1945 hadde forøget deres sabotagevirksomhet mod fabrikker og kommunikationsmidler, foreslog den tyske rigskommissær i Norge, Joseph Terboven, at man skulle skyde 10.000 norske gidsler, fortæller Sverre Hartmann i en artikel i tidsskriftet „Norges Industri“. Forslaget blev fremsat under et møde mellem Terboven, Quisling og en lang række fremtrædende nazistiske og militære ledere i Berlin i januar 1945.

Når Hitler ikke gikk ind på forslaget, skyldes det sandsynligvis først og fremmest, at han frygtede en allieret invasjon i Nord-Norge og en så voldsom svensk reaktion, at Sverige muligvis ville intervenere.

Befrielsen i Aussenkommando »Zement«

De hvite busser fik ikke adgang

Højesteretsadvokat Trygve Wyller, Stavanger, sad som fange ialt i 3 år i mange lejre, også i tilintetgørelseslejren Natzweiler — Nacht- und Nebel-lejren.

De hvite svenske busser nåede ikke til udekommando „Zement“, men general Pattons amerikanske arme holdt sit indtog i lejren i maj måned.

Jeg opplevet nok ingen all-norsk „befrielsesdag“ — men det turde det kanskje også være grunn til å komme ihu! For de som delte skjebne med meg gikk glipp av noe fundamentalt noe.

— Et ulvehi som ikke hadde annen utgang enn krematoriet

Etter omkring 3 år på Grini, i Sachsenhausen, Natzweiler og Dachau havnet jeg høsten 1944 i Aussenkommando under Vernichtungslager Mauthausen, — ved landsbyen Ebensee i østerriksk Tyrol. Og her druknet jeg sammen med 8 landsmenn i noen tusener medfanger fra Spania, Polen, Mellom-Europa og Balkan. Det var et ulvehi som ikke hadde annen utgang enn krematoriet. Den utgangen ble i de siste måneder benyttet av flere hundrede hver dag!

Vi levete og døde her i en så massiv isolasjon og elendighet, at de svenske „Hvite busser“ ikke fikk adgang, og vi ante ikke deres eksistens. Men endelig randt da også tilslutt vår „befrielsesdag“: General Pattons amerikanske arme holdt sitt inntog i lejren i den første uke av mai 1945.

Da hadde jeg tapt evnen til å føle glede

Da hadde jeg imidlertid dypst inne i meg tapt evnen til å føle glede.

Jeg hadde nemlig under en mektig viljeanspendelse kommet gjennom uhorste grusomheter mot andre og en uhorst fornedrelse av meg selv. Men da jeg tilslutt kunne slippe nakketaket på meg og slappe av, da følte jeg ingen virkelig glede, men en umåtelig sorg over det jeg hadde opplevet.

Så ble jeg fremdeles liggende der i en grå ensomhet. Mine hjemlige kontakter hadde ingen peiling på, om jeg levete eller hvor jeg var. Tilslutt blev jeg dog i august 1945 bragt hjem til Oslo over Schweitz med fly fra det danske Zoneredningskorps, som tok et dristigt initiativ og en betydelig risiko og hvis direktør Eigil Juel Wibolt derved ble min gode venn for livet.

Dette var selvfølgelig en gledens dag for meg og min familie, men den allmene seiersjubel var da allerede glidd over i hverdagen. Og jeg hadde meget vanskelig for å få kontakt med denne, — jeg fortsatte tilværelsen i en verden for meg selv.

Gledesbølgen skyllet hen over dem alle

Så når jeg senere fra tid til annen har gjort regnskapet opp, da føler jeg det som en stor bitterhet, at jeg ikke fikk være blant landsmen, den

dag da gledesbølgen skyllet hen over dem alle. Jeg tror den ville ha løftet også meg utover meg selv og gitt meg bevegelsen i sinde tilbake, — samtidig som jeg ville ha beholdt den menneskelige vinning ved å ha levete så mange år under umenneskelige vilkår.

De som fikk ta del i seiersgleden i Norge den 8. mai 1945 opplevete nemlig ikke bare en nasjonal festdag, men en frigjøring i sitt eget sind, som kunne gi dem et livsgrunnlag å leve videre på. Det er dog ikke så sikkert, at det er blitt tilfelle for så svært mange av dem, — så når det kommer til stykket var det kanskje likevel vi som i k k e opplevete „befrielsesdagen“, som fikk det varigste utbytte av denne nasjonale klimaks.

TRYGVE WYLLER.

Mindelund forberedes i Sachsenhausen.

Man regner nu med, at der vil kunne indvies mindepark og museum i k-z-lejren Sachsenhausen ved Berlin i april 1961.

Det er hensigten at opprette et lejr-museum, der skal skildre livet i lejren og desuden et internasjonalt modstandsbevægelses museum, hvor hver nation får sin afdeling til at skildre den særlige form for den nationale kamp mod nazismen.

Et museumsudvalg arbejder for tiden med sagen, og man har anmodet om, at tegneren og grafikereren Per Ulrich, der i lang tid sad som fange i Sachsenhausen, tiltræder udvalget som kunstnerisk rådgiver.

Sachsenhausen - fangerne regner med at kunne arrangere fællesrejser til indvielsen i 1961.

SØREN JENSEN DØD

Fhv. støbemester Søren Jensen, Humlebæk, tidligere Esbjerg, er afgået ved døden den 16. april og blev begravet fra Humlebæk kirke onsdag den 20. april kl. 14.

Søren Jensen blev taget meget tidligt, så han kom til at sidde 20 måneder i alt i K-Z-lejrene, Sachsenhausen og Neuengamme.

Søren Jensen led af en svær sygdom de sidste år, men hele tiden fulgte han levende med i, hvad der rørte sig i kammeraternes kreds.

4. MAJ OPLEVET I SVENSK FORLÆGNING

Propperne knaldede med svensk sockervatten

Olav Holst.

Den 4. og 5. maj 1945 oplevede jeg i Løderup, en lille hyggelig badeby ved Østersøens kyst mellem Ystad og Simrishamn.

Bernadotte - ekspeditionen havde hentet os i Neuengamme og bragt os til Frøslev, men efter et kort ophold her gik turen videre gennem et forventningsfuldt Danmark, hvor alle var klar over, at „freden hvert øjeblik kunne bryde ud“; videre til det gæstfri Sverige.

På turen gennem Danmark hørte vi det rygte, at Tyskland havde overgivet sig, og mange mente derfor, at vi ikke ville komme til Sverige, men kom til at opleve befrielsens store dag i Danmark. Rygtet var imidlertid falsk, og vi kom ikke hjem i denne omgang, men måtte videre til Sverige.

Den 29. april sejlede vi over Sundet til Malmø og blev med tog sendt til Løderup, hvor man havde skaffet plads til os dels på det stedlige badehotel og pensionat, dels i de mange sommerhuse, som lå gemt i fyrretræsplantagen.

Vi var 14 mand, som blev indkvarteret i et dejligt stort sommerhus, og vi nød friheden og hyggede os sammen efter alle rædslerne i de tyske lejre og efter den spændende — men enerverende — rejse gennem et Tyskland, der var ved at bryde sammen.

Det er sikkert og vist, at vi havde godt af fred og ro i Sverige, hvor vi fik lidt sul på kroppen og ro i sindet.

Der måtte snart ske noget

På badehotellet hørte man radio fra England, Sverige og Danmark hver dag og fulgte derfor godt med. Vi vidste, at Hitler var død i sin bunker i Berlin, og at Montgomery kæmpede sig frem mod Østersøen — der måtte snart ske noget.

En aften — det var den 4. maj — hørte vi råb og støj udenfor og da vi løb ud for at se, hvad der var sket, hørte vi, at der i den engelske radio var blevet meddelt, at tyskerne havde kapituleret.

En glædesfest

Vi samledes i pensionatet, og det blev en glædesfest, hvor propperne sprang. Det var dog ikke champagneflasker, som kom på bordene, men „läskdryckor og sockervatten“. Når man rystede flaskerne, knaldede propperne meget festligt. Berusende drikke behøvede vi sandelig heller ikke, for vi var i strålende humør. Dagen var endelig kommet — den store dag, som vi havde set hen til og håbet på at måtte få lov til at opleve.

Næste morgen var vi tidligt oppe, for vi skulle høre Kongens og ministrenenes taler i dansk radio.

Alle militærpersoner fik ordre til straks at gøre sig klar til afrejse; de skulle hjem til Danmark med det samme. Der blev meget stille i forlægningen, da omtrent halvdelen af kammeraterne var rejst, og vi, der blev tilbage, følte os glemte og udenfor det hele.

Hvornår kom vi hjem? Skulle vi være i karantæne i længere tid — og hvorfor?

Vi kunne skrive hjem — for første gang i flere måneder

Spørgsmålene svirrede, men ingen vidste besked, og vi måtte pænt vente. Heldigvis havde vi haft lejlighed til at skrive hjem, og i mange tilfælde var disse breve de første livstegn, vore familier hørte fra os i flere måneder. Nu ventede vi spændt på at modtage breve og høre nyt.

Selvom svenskerne gjorde alt for, at vi skulle have det godt, så sneg timerne og dagene sig kun langsomt afsted. Vi fik aviser og kunne læse om begivenhederne derhjemme, men vi var stadig udenfor det hele.

— Endelig den 16. maj kunne vi bryde op og vende hjemad, og i Frilhavnen satte vi atter foden på dansk grund og blev modtaget af familie og venner.

En frygtelig rejse var tilende, en rejse gennem middelalderlig gru — en rejse, som vi aldrig vil glemme. De forunderlige og festlige dage, vi nu gennemlevede, formørkedes kun af tankerne på vore kammerater, der ikke nåede hjem til deres kære og til et befriet land.

OLAV HOLST.

DA FANGERNE KOM.

I anledning af 15-året for evakueringen af 12.000 norske og danske fra Neuengamme til Danmark bragte Berlingske Tidende for søndag den 17. april en ret omfattende artikel af fru Nicoline Fosmark. Øjenvidneskildringen havde overskriften: Jeg så, da fangerne kom.

Erstatningsfordelingen til behandling i folketinget.

Fredag den 22. april kom forslaget om fordelingen af de 26 millioner kroner fra Vesttyskland til besættelsestidens ofre til 1. behandling i folketinget. Der syntes at være enighed om, at pengene skal være skattefr. Den konservative Jacob Pedersen og den radikale A. C. Normann ønskede pengene udbetalt som en eengangsydelse og kun i særlige tilfælde som en løbende årlig ydelse. Socialdemokraten Victor Gram anbefalede forslaget som et frugtbart grundlag til fordomsfri drøftelse.

Et 17-mands-udvalg skal nu arbejde videre med sagen.

5. maj var den store dag

Befrielsen oplevet af en 10-årig Esbjerg-pige

Joan Thomassen er nu kommunelærerinde i København. Den 5. maj 1945 var hun en pige i Esbjerg på 10 år. Faderen havde i 1½ år siddet i k-z-lejren Sachsenhausen. Hans hjemkomst er det, datteren husker bedst.

Joan Thomassen — dengang 10 år.

Da krigen sluttede i 1945, var jeg kun en lille pige på 10 år, så de ting, der skete på og omkring befrielsesdagen den 4. maj, står ikke klart i min hukommelse.

Jeg boede på det tidspunkt i Esbjerg med min mor og min fem år yngre søster. Far var i 1943 blevet taget af tyskerne.

Den 4. maj var for mig en dag med skolegang (i et lille missionshus), lektielæsning o. s. v. — Det, at der var krig i landet, betød ikke så stort et afbræk i min ubekymrede tilværelse; jeg havde ikke helt forstået alvoren i de ting, der dengang skete. To ting vidste jeg dog og var glad for, nemlig at nu kom far hjem, og at jeg blev befriet for de angstfyldte timer i en mørk og kold kælder under bombardementerne. Jeg behøvede ikke mere at være bange for de mange sære og ukendte ting.

Derimod var den 5. maj for mig en glædens dag. — Vi havde til vor store fryd fået fri fra skole, og jeg husker, at vi børn fra gaden benyttede lejligheden til lege „frihedskæmpere“. Under smældende faner, i dejligt sol-

skinsvejr og i en flagsmykket by marcherede vi fremad i række og gelede, skrålende frihedssangen i alle tonerarter og uden tekst, — med armbind, trægeværer, stålhelme, Royal Air Force-huer o. s. v.

De, der havde den fineste udrustning, gik først, og de, der ingenting havde, gik bagest — men de var sikkert ikke derfor de ringeste frihedskæmpere.

Vi vinkede, råbte og kastede blomster til de rigtige frihedskæmpere, der kom kørende i lastbiler o. lign.

MORMOR GLEMMER DET ALDRIG

Fru A. Bostrom, der mistede sin kære søn og dattersøn, skildder befrielsesaftenen, som hun oplevede den fra Nørrebrogade i „Gammel alderstrøt“.

Vi, der oplevede den 4. maj 1945, må altid tænke på den jubel efter de skrækelige år.

Om aftenen den 4. maj sad vi naboer, en 5—6 stykker, med hovedet helt inde i radioen og hørte efter „Prins Jørgens signal“. Pludselig lød en dansk stemme: „Ekstra udsendelse: Tyskerne har kapituleret“. Vi gentager: „Tyskerne har kapituleret“.

Vi gamle mennesker lo og græd og dansede rundt og styrtede ned på Nørrebrogade, og der var allerede vild jubel og panik. Sporvognene kørte fuldt oplyst, og så mange mennesker var allerede ude, at sporvognene var fulde af københavnere, om det så var på tagene.

En tandlæge på hjørnet af Ravns-

Det var en sand fest — alle var så lykkelige, smilende og glade.

Nogle dage efter skulle far komme hjem. Min søster og jeg var bristefærdige af utålmodighed og spænding. Vi vidste, at han havde nogle gaver med til os, bl. a. en kikkert til min søster. Da han så endelig kom, var glæden også endeløs; vi kunne ikke blive færdige med at omfavne og kysse hinanden, snakke, le og græde. Min søster derimod ville ikke kendes ved ham. Det eneste, hun sagde, var: „Hvor er min kikkert?“

Og nu var der fest igen, vi morede os, sang, dansede, snakkede og fremfor alt: spiste god mad. Første halvdel af denne maj måned står for mig som dage i lutter festtegn, hvor man kun tænkte på at glæde sig over livet og den vidunderlige fred.

JOAN THOMASSEN.

borg smed i hundredvis af små knaphulsflag ud af sine vinduer. På Dr. Louises Bro tændtes lysene, og langs Søerne lå husene oplyst, mørklægningsgardinerne blev revet ned — ja, man kan dårlig beskrive lysenes virkning.

Hipoerne prøvede endnu engang deres gemene streger. De løsnede nogle skud fra et tag på hjørnet af Blågårdsgade, men ingen blev ramt. Store vogne med jublende og syngende frihedskæmpere kørte hele tiden.

Værnemagtsoldater, som ikke havde hørt bekendtgørelsen, løb forvildet helt oppe langs murene, og nogle glade københavnere råbte: „I grønne“, rend hjem til mor — vi gør jer ikke noget.

Vor gamle, brave opsynsmand og hans døtre skænkede glædesvin oppe på vor kære læsesal, hvorfra vi havde set så meget fælt, nu havde vi blanke øjne og glæde i hjertet, da vi skålede for vort kongehus, for vore frihedskæmpere, dem der gik bort, og dem, der blev skånet, og for vort kære Danmark.

„Mormor“

ASTRID BOSTROM,
Nørrealle 19 c, II/32, N.

4- MAJ-BEFRIElsen-15 ÅR

Politiassistent Witte Kring blev sammen med andre politifolk frigivet i Frihavnen den 14. april 1945. Lægen sendte ham til Svendborg, hvor han oplevede selve befrielsesaftenen.

Hvordan oplevede du befrielsen?

Spørgsmålet kommer ligesom lidt bag på mig. Tjah; hvordan oplevede jeg den?

Tankerne går tilbage — de vil ikke rigtig blive ved befrielsen — de „ta'r en tur“ over Vestre fængsel, Neuengamme, Buchenwald, Frøslev — standser ved 14. april 1945 i Frihavnen. De norske studenter — danske illegale — og vi politimænd. Nu var der ingen tvivl, vi skulle til Sverige. Så blev politimændene pillet fra — sendt til „aflusning“ på Blegdams-hospitalet — og så var vi pludselig fri.

Hvad følte vi så ved det? Jah, — ud over en usigelig træthed og trang til at lægge sig ned og bare hvile følte vi intet særligt. Såvel fysisk som psykisk var vi „nede“.

Min læge sagde: „De trænger hårdt til fred og ro; har De ikke nogen familie et sted på landet, hvor De kan „gemme“ Dem og få noget sul på kroppen. Her sker snart noget, så se at komme væk hurtigst muligt!“

Det blev barndomsstedet Sydfyn — Svendborg. Det lå i luften, at der snart „skete noget“.

Da „budskabet“ kom — den 4. maj om aftenen — sad jeg sammen med min kone hos min søster og svoger i Svendborgs udkant. De græd — de lo — de omfavnede mig. — Jeg sad og „bed knuder“ på kæbemusklerne, og mine tanker gik til Neuengamme og Buchenwald — til alle de kammerater, som ikke kom med hjem — som ikke fik lov at høre befrielsens budskab.

Imens tog larmen til på gaden. Der blev lys i flere og flere vinduer. Folk kom ud på gaden — der lød hurra-råb, og der blev dunket i ryggen — man lo — og man sang. Hele Danmark jublede — og på det punkt adskilte Svendborg sig sikkert ikke fra København eller andre danske byer.

Efterveerne efter lungebetændelse og gulsot i Buchenwald sad i kroppen. — Alt for træt — alt for mange dystre minder — alt for tæt inde på livet — til at fare ud og „være med“.

Hele aftenen sad min kone og jeg med hinanden i hånden. Ordene var få og stille — men den samme lettelse og befrielse, som jeg læste i hendes øjne — hendes ansigts minespil — glædestårer, der ind imellem ligesom i smug — genert — blev strøget væk, har hun sikkert set hos mig. — Den „onde tid“ har vel for hende været nok så stort et nervepres som for mig. — Ved en fejlanføring af mit navn fik hun ved første henvendelse til „Røde Kors“ at vide, at jeg ikke sås på listen over de til Tyskland førte politimænd. Først efter nogen tid i uvished fik hun ved en ny henvendelse der at vide, at en under navnet Peter King anført formentlig var mig.

Under folkestrejken har hun 2 gange under tyske razziaer bogstavelig måttet løbe for livet, mens tyskernes kugler „fløjtede“ hende og andre om ørerne.

Hvordan oplevede DU befrielsen?

Jah, — de ord fik mig i første omgang ligesom til at stå stille. — Tankerne skulle jo lang vej tilbage — tilbage til noget, som er gemt, men aldrig kan blive glemt.

Mindet om de fem forbandede år.
WITTE KRING.

DACHAU

Ærkebispedømmet München vil bygge et mindekapel på det terræn, hvor nazikoncentrationslejren Dachau var beliggende. Soldater fra den vesttyske hær er allerede i færd med at transportere byggematerialet, 700 tons sten fra Isar-florens leje, fra Lengries til Dachau. Kapellet skal indvies under den eukaristiske kongres i München næste år.

LANDBOSPAREKASSEN FOR HOBRO OG OMEGN

W. RABØL JØRGENSEN
Skotøjsforretningen FIX
Adelgade 11 — Hobro

**BOGLADEN
HOBRO**

**MASKINFABRIKEN
REGENT
HOBRO**

**BJERREGAARD, NOE & CO. A/S
HOBRO**

**TORBEN BETZER
MASKINFABRIK — HOBRO**

KAJ LARSEN
Sten- og billedhugger
HOBRO

**ALBERT DAHL
ISENKRAM & Udstyr
HOBRO**

**A. MORTENSEN
MØBLER
FRITZEHUS — HOBRO**

**KR. EYBYE
HOBRO JERNHANDEL**

GUNNAR ALBERTSEN
Dissings eftf.
ADELGADE 5 — HOBRO

**SPARE- OG LAANEKASSEN
FOR HOBRO OG OMEGN**

Kammeraternes Hjælpefonds 4 rejser for skadelidte

i anledning af 15 året for Danmarks befrielse

44 skadelidte incl. koner deltog i fjor i K. H.s ferie- og rekreationsrejser til Østrig og Italien, og de vendte hjem sundere, raskere og gladere, end de drog ud.

17 dages vidunderlige oplevelser i Alperne – Venezia og ved Garda-søen havde været en rekreation for dem, en hvile for nerverne og en glædegivende kilde, som de stadig kan øse af.

Hvorfor fandt K. H. på denne rejseide? Hvorfor betalte vi ikke et tilsvarende pengebeløb til hver enkelt?

Hvorfor søgte vi ikke et gratis ophold for dem på et hjemligt rekreationshjem?

Ganske simpelt fordi vi ville give vore invaliderede kammerater en oplevelse – helt ud over det mulige for dem, fordi vi kunne gøre det langt billigere, end de selv kunne have gjort, og fordi mange af dem slet ikke var i stand til at foretage en sådan rejse alene – både af sikkerhedsmæssige og helbredsmæssige grunde.

Og nu gentager vi så disse rejser i år, men der har meldt sig ca. 3 gange så mange som i fjor.

Medens vi i 1959 kørte ud med 11 biler, så har i år 41 bilejere stillet sig selv og deres vogne til rådighed, og afser således deres sommerferie for at hjælpe K. H. til at gennemføre planen – men her til må dog bemærkes, at langt den overvejende del af bilejerne er tidligere k-z-

fanger eller tidligere modstandsfolk – der på denne måde gør deres „medborgerpligt“ – eller skal vi sige deres kammeratskabspligt.

I alt drager 173 personer af sted incl. de skadelidtes koner, flere enker, chauffører, hjælpechauffører og hjælpere. – Der skal tilbagelægges 550.000 personkilometer – eller jorden rundt ca. 13½ gang.

Hver enkelt betaler noget for rejsen, nemlig det beløb han/hun sparer hjemme i husholdningspenge, så længe rejsen varer. De bilejere, der har koner med, betaler fuld pris for deres kones rejse, men ud over disse „personlige tilskud“ til rejsen skal der skaffes ca. 43.000 kr., hvoraf vi har skaffet ca. halvdelen, men vi mangler endnu den anden halvdel – eller ca. 21.000 kr.

— — —

Der er i dette forår samlet penge ind til flygtningehjælpen og mange andre fortræffelige formål, og vi danske har ydet meget store beløb, fordi vi nu engang har hjertet på „det rigtige sted“.

Vi har gennem årene ydet millionbeløb til løsning af utallige andre – udenlandske opgaver – bl. a. til oversvømmelseskatastroferne i Italien og Holland, Ungarnshjælpen m. fl. – vel antagelig fordi det danske samfund har råd til at præstere disse ydelser. Men der findes også

danske opgaver, som ikke må glemmes eller forsømmes.

I år – 1960 – fejrer vi 15-året for Danmarks befrielse – men samtidig „fejrer“ en gruppe mennesker et dystert jubilæum – som 15 års invalider fra frihedskampen.

Vi føler vist – inderst inde – en dyb taknemlighed mod disse mennesker – og vi føler vist også, at vi stadig har en pligt til at afdrage på den gæld, vi er kommet i – netop til disse mennesker. Men vi skal blot have en lille påmindelse. For os er det jo så længe siden, – de andre husker det stadigvæk.

Tilværelsen er nu engang noget mere end blot at have „brødet på bordet“. Tilværelsen for os raske inkluderer nogle af livets andre goder, der normalt ikke er vore invaliderede kammerater beskåret.

Måske du f. eks. lægger planer for din sommerferierejse til det sydlige udland.

Vi lægger også planer, men for vore fælles skadelidte kammerater.

Vil du – i anledning af 15 året for Danmarks befrielse – bidrage til at sende 120 invaliderede – incl. koner – ud på 17 dages vidunderlige rejser.

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

St. Kannikestræde 10, København K.

H. KORNBECK

Benyt venligst medfølgende girokort.

GIRO 780

Under jorden

Landsretssagfører R. Prytz og Henry Christoffersen skildrer en tilværelse „under jorden“ og afslutningen på det, de kalder de fem lange år.

Lange og Petersen kaldte vi os. Vi var begge i fyrrerne og havde længe været „under jorden“. Det meste af tiden havde vi boet i et lille hus i Vangede; det kaldtes „Sverige“; thi så var det lettere for vor lille omgangskreds at besvare de mange velmente, men misforståede spørgsmål om, hvor vi var henne. I en lang periode var der også et ungt ægtepar, Jensen, i huset; det havde den opgave at føre hus for os. Lange var ansat i et fagforbund og havde gennem et årstid haft vanskeligheder med at få lønnen udbetalt, medens Petersen var sin egen herre og derfor måtte tære på reserverne. Tiden gik med illegalt blad- og bogarbejde; og mange aftenbesøgte venner, som ikke blot var „gode nok“ — det var jo næsten alle — men som tillige evnede at holde mund med, hvad der skulle ties med.

NU VAR DET ATTER FORÅR; og på fredag aften skulle vi som så ofte før besøge Andersens i Gentofte. Lange og Andersen havde gået i skole sammen før første verdenskrig og havde under besættelsen fået bekendtskabet fornyet, og Petersen havde i december 1944 boet i Andersens villa en halv snes dage, da man havde fundet det hensigtsmæssigt for et stykke tid at være lidt dybere under jorden.

Hos Andersen fik man tit værdifulde nyheder; thi han var jurist, dommer i byretten og havde i foråret 1940 uden at have bedt om det fået de „særlige sager“ og udført sit hverv til tyskernes fulde utilfredshed, — ja efter kapitulationen kom det frem, at man havde været ude efter at myrde ham natten til den 21. april 1945, men havde opgivet det, da man troede sig opdaget.

Et toppunkt i hans arbejde havde været den 9. april 1943, da universitetets rektor, professor Jens Nørregaard og nobelpristageren Niels Bohr kun med møje fik næsen indenfor, da retslokalet fyldtes til trængsel af de

mange, der ville høre dommen over professor Ole Chievitz og andre fra „Frit Danmark“.

TIDEN UNDER JORDEN havde været meget lang, og vinteren 1944—45 drøj; men nu var foråret så sagte ved at komme. Enden på den 5-årige vinter var nær. Bernadotte-transporterne viste det. Shellhuset fik sin bekomst, — vi havde stået i vinduet og vinket til flyverne, da de „sprang buk“ over landskabet på vej væk fra København. Den 20. april var vi klar over, at det da var uigenkaldeligt sidste gang, man hørte Goebbels' melodisk skønne røst tale på Førerens fødselsdag. BBC havde halvvejs lovet, at der skulle ske noget ganske særligt den 1. maj; men krigen fortsatte.

Lange og Petersen var utålmodige som frø, der efter en lang vinter mærker, foråret får magt. Men, hvor længe endnu, hvor længe? Mere end 850 morgener var Lange stået op i bevidstheden om, at et uheld kunne medføre, at han blev taget og gik en yderst ubehagelig og uvis fremtid i møde. Over 850 gange var han gået i seng om aftenen vel vidende, at han kunne risikere at blive vækket før dag og på den mest brutale måde blive slået med. For Petersens vedkommende var tallet „kun“ godt 600, da han var blevet „sinket“ et stykke tid i „Pension Vestre“.

Dagene fra sidst i april havde jo været een kæde af sensationer: Göring var afgået, Mussolini fanget og henrettet, Himmler tilbyder at kapitulere til vestmagterne, Hitlers selvmord under Berlins fald, de allierede i Hamburg den 3. maj, — begivenheder, hvis rækkevidde man endnu ikke kunne fatte.

HVAD VILLE DEN 4. MAJ BRINGE? Fra den tidlige morgenstund sad vi fastnaglet ved den åbne radio, kun ventende på den nødvendige konsekvens af de foregående dages sinds-

oprivende nyheder: Betingelsesløs kapitulation — fred!

Så anspændt lyttede vi, at vi slet ikke bemærkede, at unge Jensen var kommet hjem og pludselig stod i stuen, ligbleg og tydeligt chokeret. Hvad var der dog sket? Med sitrende stemme fortalte han usammenhængende, at han for en times tid siden havde haft et sammenstød med en tysk officer, der havde truet ham med sin revolver. Jensen havde dog været den hurtigste og havde uden betænkning skudt på officeren, der styrtede dødeligt såret om på en stærkt befærdet gade.

Vor unge ven, der var en god sportsmand, var selvfølgelig stukket af i strakt karriere og var altså undsluppet, men da begivenheden fandt sted i en bydel, hvor mange kendte ham, frygtede han nu for, at man skulle kunne finde frem til ham, og derfor kom han for at advare os imod at blive i huset, og vi aftalte, at vi ikke skulle overnatte der, før man så, hvordan situationen udviklede sig.

LIDT EFTER LIDT faldt Jensen til ro, da vi efter evne trøstede ham, at han ikke måtte tage så tungt på det: Havde han ikke handlet, som sket var, havde hans kone nu sikkert siddet ene tilbage som enke med deres nyfødte søn, — og pyt med een mand mere på de enorme tyske tabslister, hvad betyder en pølse tysker mere i slagtetiden? „Take it easy“ og husk på, hvor mange af vore personlige, unge venner, de forbandede tyskere har torteret og myrdet!

Vi mente dog ikke, at det ligefrem kunne skade nogen af os at komme lidt hurtigt ud af huset, der måske snart kunne vise sig at være lovlig „varmt“.

DA VI KOM HEN til byretsdommer Andersen om aftenen, traf vi en halv snes venner og bekendte, hvoraf kun nogle kendte vore rigtige navne; andre vidste knap nok, at Petersen og Lange var „radiser“. Hele stemningen var lys, omend noget usikker; thi hvad skulle mon Danmark igennem, før friheden kunne opnås? Alle de andre besatte lande var dog delvis befriet, men hvad kunne tyskerne ikke finde på i desperation?

Naturligvis åbnede man også for radioen til udsendelsen kl. 20,30 fra BBC.

Selvfølgelig drejede al samtale sig om, hvornår tyskerne dog overgav sig. Naturligvis åbnede man også for radioen til udsendelsen kl. 20,30 fra BBC, og trods støjsenderne, „den tyske kulturs stemme“, var det dog ganske tydeligt at høre om de militære fremgange. Da kom det pludseligt, dette overvældende budskab, hvis dybde slet ikke var til at fatte! Hvem begriber, at mindet om denne udsendelse, de største og mest bevægede, de lykkeligste minutter i vort lands lange historie, ikke som en selvfølge udsendes hver eneste 4. maj?

Denne korte meddelelse, der lige var indløbet: De tyske hære i Holland, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig; der er fred fra kl. 8 i morgen tidlig! Krigen var forbi; Danmark skulle slippe for at blive tværet ud, modsat meget store dele af Europa; nu skulle vi hjem igen, hjem fra „Sverige“ og atter leve et normalt dagligliv i hjem og på kontorer.

DER BLEV EN FESTSTEMNING i det Andersenske hjem uden lige. Værten tolkede stemningen med nogle smukke, velvalgte ord; fra kælderen hentedes et par flasker champagne op; senere satte han sig til flyglet; og tiden hastede af sted med sang og spil, munterhed og glæde. Rundt om i naboer hver højstes Dannebrog, og lysene tændtes; Mørkelægningen var helt forbi! Selv den store,

tunge tyske marineflyver „Anders And“, som var aldeles uden kampværdi, syntes at ville fejre det lykkelige budskab; i hvert fald kunne man ikke finde anden forklaring på dens gentagne småture hen over egnen. Og midt under aftenens festlighed præsenterede Lange og Petersen sig så for de tilstedeværende under deres rigtige navne.

SENERE PÅ AFTENEN åbnede man for den danske radio, som gav et dejligt udvalg af vore mange herlige fædrelandssange og ind imellem bad os at huske på, at Norge endnu ikke var frit, hvorpå man spillede „Ja, vi elsker...“. Det blev sent, ud på de små timer, da det så småt var ved at lysne, før vi trods Jensens oplevelse ganske langsomt cyklede tilbage til det lille hus i Vangede. Vi regnede med en virkelig rolig nat og blev ikke skuffede.

RET MEGEN SØVN blev det dog ikke til; og op ad formiddagen den 5. maj tog vi over til Gentofte igen for at sige tak for i aftes og så med det samme lytte til den danske radios officielle åbning kl. 12. Forinden havde vi kigget i de første fri københavnske dagblade og bl. a. læst, at den pæne, kultiverede, stilfærdige Clausen, som vi havde haft samarbejde med i 1942, i virkeligheden hed Børge Houmann. Og så glædede vi os til det officielle Danmarks første budskab.

Formanden for radioen havde da haft over 5 år til at forberede den tale. Ak, det blev en skuffelse! Ganske vist blev der sagt noget af det, der skulle siges, så som tak til den svenske og den engelske radio. Radioens formand viste oven i købet, hvor engelsk-orienteret han var blevet ved at udtale BBC på engelsk! Men ellers var det ham magtpåliggende at fortælle om, hvem fra radioen der var blevet fængslet den 29. august 1943 — som om det var det, det danske folk trængte til eller længtes efter at få at vide netop den 5. maj! Talen var en typisk indledning til det, som de toneangivende fra før den 9. april sagde de følgende dage. Så lad os ikke fordybe os i triste minder.

OFTEN KAN EN ELLER ANDEN meget lille ting egne sig til at illustrere noget stort. Således også her. I de mange tanker og drømme om alt, hvad der dog skulle ske efter krigen, indgik også et løfte til Lange om, at han skulle få en af de få gode cigarer, der endnu fandtes på Petersens kontor. Denne cigar blev ligesom symbolet på, at tilstanden „under jorden“ holdt op. Nu skulle løftet opfyldes! Allerede om formiddagen havde Petersen ringet til kontoret, men ingen svarede — selvfølgelig: „lukket på grund af glæde!“

Vi cyklede så til byen og måtte flere steder gøre lange omveje på grund af frihedskæmpernes udrensingsarbejde; Skudveksling hørtes mange steder. Efter lykkelig ankomst undersøgte vi straks cigarkassen: Der var endnu to igen, „Advokat“, kvalitet fra før krigen! Fra 1958 kan det også betyde en sagfører (som dog ikke i kvalitet nødvendigvis kan måle sig med cigaren!). Medens røgen steg til vejrs, mindedes man „gamle dage“, d. v. s. 1942 og alt det illegale bladarbejde, som foregik der, hvor vi nu nød friheden og freden.

Den 4.—5. maj 1945 blev en uforglemmelig afslutning på de 5 år. Ikke de 5 forbandede, men de 5 lange år. Et 5-årigt kursus i, hvad det vil sige at være dansk, var sluttet!

HENRY CHRISTOPHERSEN og R. PRYTZ.

31/3.

Franske modstandsfolk på frimærker.

En række nye franske frimærker er blevet udsendt i løbet af marts måned, og for at begynde med de nyeste kan nævnes serien med portrætter af franske modstandsfolk.

Serien, der udsendtes i mandags, tæller fem mærker. På 0,20 fr.-værdien findes portrættet af Edmond Debraumarche, den eneste af seriens personer, som overlevede krigen, men som døde sidste år. På seriens andet 0,20 fr.-værdi findes Pierre Masse, der døde under deportation i 1942. På 0,30 fr.-værdierne sidder videre Maurice Ripoché og Leonce Vieljeux, der begge blev henrettet i 1944, og på 0,50 fr.-værdien er sat portrættet af abbed René Bonpain, der blev henrettet i 1943.

BEFRIElsen OPLEVET I ODSHERRED

Fra København foretog politifuldmægtig J. Kellermann sit livs mærkeligste køretur den 4. maj til Odsherred, hvor frihedsbudskabet oplevedes i en stiltfærdig landsbyskole.

J. Kellermann.

Foråret 1945 står i erindringen som et mærkeligt forår, hvor naturen ligesom for at gøre affigt for alt det onde og grusomme, der skete på vor jord, ville vise sig fra sin allerpæneste side. Måske har det ikke bund i virkeligheden, men for mig står det i hvert fald sådan. I denne meningsdannelse er vel nok tillige blandet forestillingen om, at der i bogstavelig forstand var lysning forude.

Som fungerende politifuldmægtig i Nørre Sundby var jeg blevet arresteret af tyskerne i forbindelse med aktionen mod politiet den 19. september 1944. Efter et kort ophold i Frøslevlejren deporteret først til Neuengamme og derpå til Buchenwald. Ved juletid lykkeligvis tilbageført til Frøslevlejren, hvorfra jeg sammen med et par kolleger blev løsladt en af de sidste dage i april 1945.

Hvorfor vi blev løsladt, kunne ingen af os finde ud af. Tyskerne var jo mærkelige også på det punkt, men i løbet af april måned havde de pø om pø løsladt nogle enkelte politifolk.

Dramatisk hjemrejse

Efter en dramatisk hjemrejse, der varede over 2 døgn, nåede jeg København, hvor jeg første gang så min datter, der var født, mens jeg var interneret.

Glæden over at være fri var stor og især over at kunne få lejlighed at tage aktivt del i arbejdet med at få smidt tyskerne ud.

Det skulle dog ikke gå således, for da jeg søgte kontakt med gamle venner og kammerater, fik jeg besked om at holde mig i ro, ja det var jo bedst for mig at få lidt rekreation. Det syntes man var noget pjat, nu var man fri, og tyskerne var lige på sammenbruddets rand, efter hvad man havde forstået på den frie radio. Man var ikke fri for at være lidt irriteret, men tiden havde forandret sig. Sikkerhedshensyn gjorde, at ingen af os lodsladte kunne komme med, det har man først bagefter kunnet indse.

Der var derfor intet andet at gøre end at finde et passende rekreationssted, og min faster, der dengang var forskolelærerinde i en lille landsby i Odsherred, inviterede min familie og mig til at tilbringe nogle dage hos sig.

Det var udmærket, men der var et meget vigtigt spørgsmål tilbage, hvorledes skulle vi komme derop. Toggangen var næsten standset, en del af turen skulle gå med privatbane. Vi kunne risikere, at turen ville tage om ikke flere dage, så i hvert fald lang tid. Det var ikke til at tænke på med et spædbarn. At køre med droche var heller ikke til at tænke på. Ingen kunne tænkes at ville køre en sådan tur, for dels var brændet til „kakkelloven“ rationeret, og dels skulle der indhentes en farlig masse tilladelser „Fahrschein og Passierschein“, eller hvad de nu hed.

Pludselig viste der sig en mulighed. En vognmand fra Odsherred skulle en tur til København med sin droche i et vigtigt ærinde. Men han skulle have tilladelse hos tyskerne i Nykøbing S., og der kunne ikke siges noget om, hvornår han kunne komme, så vi måtte være parat med øjeblikkelig varsel og han ville ikke køre, når det blev mørkt. Vi ventede et par dage, og den 4. maj om eftermiddagen holdt vognen for døren, vi kom afsted i en fart, selv om vi sådan set helst ville være blevet i København, fordi vi af meldingerne i radioen nok kunne forstå, at det

Den 4. maj om eftermiddagen holdt vognen for døren.

kun var et spørgsmål om dage, inden freden kom.

En mærkelig køretur

Så tog vi ud på den mærkeligste køretur, jeg nogensinde har været ude for. Bilen hostede af sted og med ikke over 50 km/t. Vognmanden måtte tit ud og fyre på „kakkelloven“. Allerede ved Damhussøen blev vi første gang standset af tyskerne. Alt blev nøje gennemgået og efterset selv barnevognen, som var anbragt på taget. Mange steder var der etableret store vejspærringer, og hver gang blev vi standset. Det tog sin tid, og vi var ved at være nervøse, men endelig nåede vi vort bestemmelsessted. Klokkeren var da godt 20,30, og vi havde i vognen droftet, om vi kunne nå at høre den danske udsendelse fra London.

Netop da vi standser udenfor skolen, kommer min faster løbende ud af døren helt ude af det. Hun mod-

tager os med et: „De har overgivet sig, nu er vi fri“. Vi løb alle ind i stuen, hvor vi nåede at høre nyheden blive gentaget. Det var så underligt uvirkeligt det hele, vi stod alle tavse og grebne. Min første tanke var at komme til København, men vognmanden ville ikke køre. Han ville hjem, men et glas vin fik vi. Mørklægningsgardinerne blev trukket fra. Der blev stillet ind på den danske radio, og vi fik del i den glæde og jubel, der herskede i København.

Naboen, min fasters kollega kom ind, så der blev skålet igen. Samtalen gik livligt, man ville høre nyt fra hovedstaden, men vi kunne jo ikke fortælle ret meget. Hvorledes ville tyskerne reagere, ville det komme til kamphandlinger, „De lange knives nat“ og mange andre spørgsmål dukkede op, så det blev sent inden vi kom til ro.

Reaktionen i landsbyen

Hvorledes reagerede et sådant lille landsbysamfund en sådan aften. På et vist tidspunkt gik jeg en lille tur ned ad landsbygaden i den stille maj-aften, men intetsteds var der tegn på feststemning, ingen gik på besøg hos hinanden, man var sædvanen tro gået tidligt i seng og havde ikke oplevet budskabet om, at freden var kommet.

Næste morgen var vi tidligt oppe, skolebørnene var mødt, og alle samledes vi i førstelærerens have, hvor flaget gik til tops, medens dagens betydning blev gjort børnene klart. 2 dage senere fik vi billejlighed til København, og nu var det ikke tyskerne, der kontrollerede os, men frihedskæmperne med det blå armbind med de danske farver. Det var en dejlig dag.

J. KELLERMANN.

KIRKEKLOKKERNE

Fange nr. 67391, Neuengamme, fortæller om kirkeklokker og den betydning, klokkeklangen kom til at få for ham i fængslet — og på befrielsesdagen, som han kom til at opleve i Sverige.

De første lyde, som er trængt ind til min bevidsthed fra verden uden for hjemmets skærmende vægge, må have været lyden af klokkerne i Vor Frelzers Kirke, som ligger tæt ved huset, hvor jeg er født. Jeg har ingen erindring herom, men sikkert er

det, at denne lyd må have gjort indtryk på et begyndende bevidsthedsliv.

Da min far blev begravet ti år senere, gjorde de samme klokker et stærkt indtryk på mig. „Kirkeklokke, når til sidst du lyder“, blev der sunget.

En del år er gået. Jeg er ombord på et stort skib, som ligger på rheden udenfor den lille idylliske by Charlotte Amalie på den tidligere danske tropeø St. Thomas. Trods palmerne minder byen med de mange røde tage mig om den lille by derhjemme i det kære Danmark. I den stille tropeaften ringes solen ned til tonerne fra en dansk kirkeklokke, støbt på Aalborg skibsværft. Inden i mig lyder de kendte strofer af Grundtvigs gamle salme: „Kirkeklokke, ej til hovedstæder støbtes du, men til den lille by“.

Mange år senere sad jeg som gestapos fange i Landesgericht i Flensburg. De eneste lyde fra verden uden-

for var sirenerne, som varslede allierede flyvere, og klokkerne fra Mariakirken, som vi kunne se på turene i fængselsgården. De bragte hver sit gode budskab til os.

Lange måneder i tysk koncentrationslejr — uden kirkeklokker.

Næste gang, jeg hørte klokkerne, var den femte maj 1945 om morgenen. Det var på den gamle skole i en lille svensk købstad i Halland. Vi var et par hundrede mand, danske og norske, hentet hjem af Folke Bernadotte. Endnu var vi internerede, men de forhadte SS'ere var erstattet med venlige damer fra svensk røde kors. Aftenen forud var meddelelsen om Danmarks befrielse nået til os — en næsten ufattelig glæde. Nu lå vi i vore køjer og hørte nyheder og gudstjeneste fra en radio, som igen var fri efter fem års undertrykkelse. Da var det jeg hørte klokkerne igen — denne gang fra Vor Frue Kirke: „Højere d_u stemte dine toner, når de med den gyldne sol frembrød“.

Jeg trak tæppet op over hovedet og græd — hulkede som et barn.

67391.

13/4.

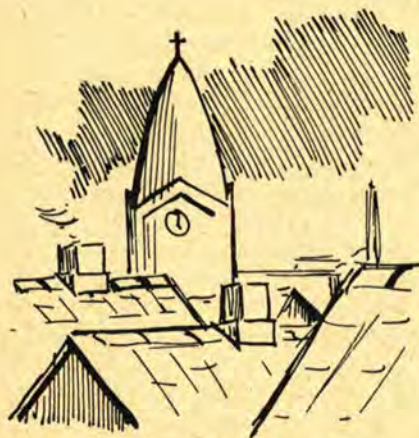
„Alt lykkedes for Hitler . . .“

Med forbløffelse og harme har man i politiske kredse i Kiel noteret den utrolige kendsgerning, at den kielske gymnastikforening af 1885, der i disse dage kan fejre sit 75 års jubilæum, har ment at måtte gøre det ved udsendelse af et festskrift, hvis væsentligste artikel tilsyneladende har som hovedformål at forherlige Hitler og nazitiden fra 1933 til 1945.

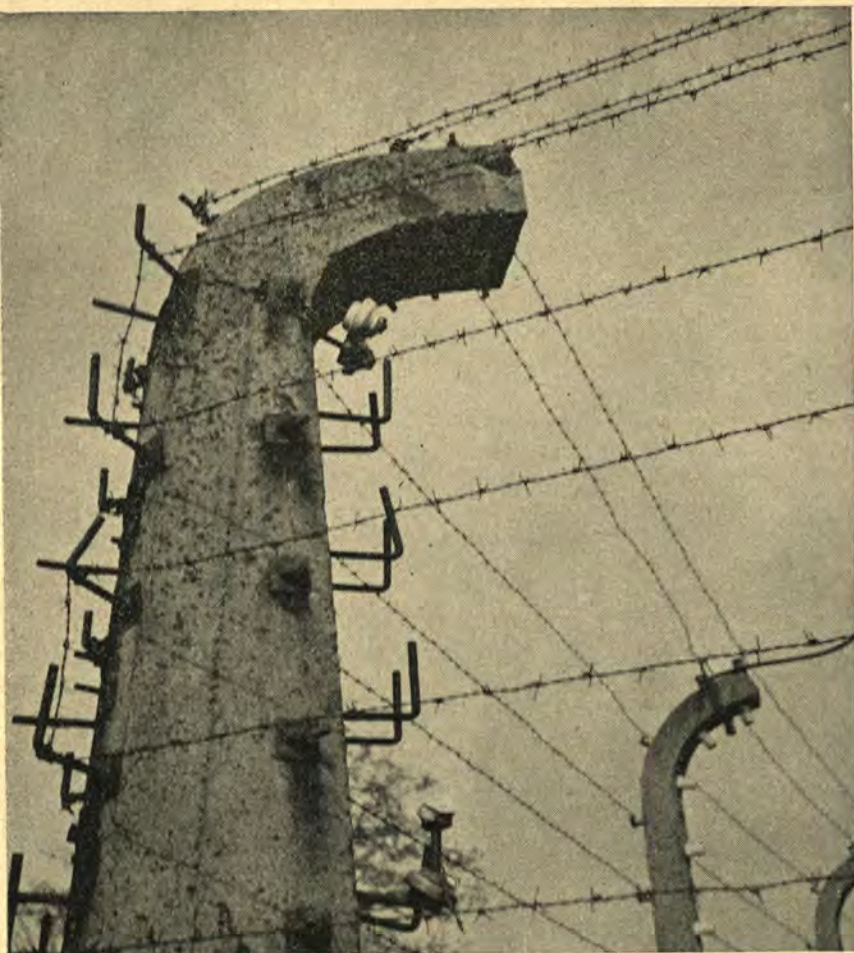
Undervisningsminister Osterloh har over for artiklens forfatter, en pensioneret adjunkt, givet udtryk for sin skarpeste misbilligelse, og det kan ventes, at artiklen vil få yderligere følger.

I en redegørelse fra landsregeringen hedder det, at artiklen indeholder stærkt nedsættende bemærkninger om Weimarerrepublikken, idet det bl. a. om den tyske rigsdag hedder, at den „var en jammerlig gøglerbod“. Hitlers „magtovertagelse“ beskrives således: „Med ét slag forsvandt alle politiske partier, og det tyske folks længe nærede ønske om enhed gik i opfyldelse. — Der indtrådte ordnede forhold, og det havde alle længtes efter.“

Om Hitlers udenrigspolitik bemærkes der i artiklen: „Alt lykkedes for Hitler, men han førtes videre af ønsket om store planer. Hele Europa skulle forenes under hagekorset. Disse højpolitiske mål fandt imidlertid ikke sympati hos vore naboer.“

Fra fængselsgården i Flensburg kunne vi se klokkerne i Mariakirken.

Indbydelse til femten års dagen for befrielsen fra koncentrationslejren Neuengamme

PROGRAM:

Lørdag den 7. maj:

Formiddag: Modtagelse af udenlandske og tyske delegerede på Hamborg hovedbanegård. Mindemødets bureau: *Gewerkschaftshaus Hamburg, Besenbinderhof 10.*

Kl. 15—18: Neuengamme-kongres i Gewerkschaftshaus Hamburg.

Kl. 20—23: Kammeratligt samvær for udenlandske og tyske fangekamerater i Gewerkschaftshaus Hamburg. Desuden rundture i Hamborg og Hamborg havn. Besøg på museer og udstillinger efter ønske.

Søndag den 8. maj:

Kl. 8: Gudstjeneste i den katolske kirke Danziger Strasse.

Der vil endvidere blive arrangeret gudstjenester for andre trosretninger, hvis dette ønskes.

Kl. 10: De delegerede samles ved Bahnhof Barmbek (Pestalozzistrasse). Alle deltagere går samlet til mindesmærket på Ohlsdorfer kirkegården.

Kl. 11: Mindehøjtidelighed ved mindesmærket i Ohlsdorf. Kransenedlægning på den jødiske kirkegård, på gravene for Hamborgs frihedskæmper etc. Talere: Udenlandske delegerede

de og fra ungdomsorganisationerne i Hamborg.

Kl. 16—16,30: Mindehøjtidelighed ved koncentrationslejren Neuengamme. Nedlæggelse af kranse. Taler og gudstjenester af præster fra tre forskellige trosretninger.

Herfra tages til Hamborg, hvor man aflægger besøg i forskellige udekommandoer fra lejren og mindsteder.

Mandag den 9. maj:

Kl. 9—18,30: Der køres fra Gewerkschaftshaus til grave og mindsteder, til udekommandoer fra Neuengamme, og her kan vælges mellem tre ture, hvortil man må melde sig i forvejen (se indmeldelsesblanketten):

Tur 1: Hamborg, Lübeck, (Vorwerker Friedhof), Timmendorferstrand, Haffkrug, Neustadt-Holstein, Hamborg.

Tur 2: Hamborg, Sandbostel, Bremen eller andre lejre, Hamborg.

Tur 3: Hamborg, Husum, Ladelund, Hamborg.

Aften: Hjemrejse.

I ugen fra den 2.—9. maj bliver der gennemført forskellige arrangementer i Hamborg: Udstilling, film- og lysbilledforedrag, foranstaltninger med ungdomsgruppen Geschwister-Scholl og andre ungdomsgrupper, foranstaltninger af forskellige fangeforeninger.

Til alle Neuengamme-hæftlinge og efterladte

I maj måned afholdes i Hamborg en mindehøjtidelighed i anledning af femten års dagen for befrielsen af fangerne i koncentrationslejren Neuengamme.

Til dette stævne, hvortil der ventes repræsentanter fra en række af de 28 nationer, der sammen med os passerer denne lejr, indbyder vi alle tidligere danske fanger samt alle efterladte til at deltage.

Fra Belgien og Frankrig vil der komme meget store og repræsentative grupper af tidligere fanger og efterladte. Der ventes græske, italienske, hollandske, østrigske, norske og luxemburgske grupper. De østeuropæiske lande vil også blive repræsen-

teret, så vidt visumvanskeligheder lader sig overvinde. Fra Vest- og Østtyskland ventes omkring 1000 deltagere, og værter for hele dette store arrangement bliver den internationale Neuengamme organisation (Amicale de Neuengamme) i samarbejde med Arbeitsgemeinschaft Neuengamme i Hamborg.

I forbindelse med stævnet vil der blive arrangeret en udstilling omfattende lejrens historie. Her vil Danmark også blive repræsenteret, og vi forsøger i øjeblikket at samle materiale til en sådan udstilling. Billeder fra lejren, breve, præmiescheine, fangenumre, ting, forarbejdet af fanger i lejren — alt dette ønskes til lån og vil atter blive leveret tilbage efter brugen. Så hvis du har noget, vil vi gerne låne det — selv det mindste har interesse.

Det vil derfor være af stor betydning, om vi fra Danmark kan stille med en delegation, særlig på baggrund af, at de fleste danske tysklandsfanger passerede Neuengamme på et eller andet tidspunkt.

Neuengamme er en af de store kon-

centrationslejre i Tyskland, der endnu ikke har fået et værdigt mindesmærke for de kammerater — omkring 50.000, der er omkommet i lejren. Vi har derfor i samarbejde med vore kammerater i Belgien, Frankrig og Vesttyskland rettet en henvendelse til senatet i Hamborg om at få overladt den grund, hvor lejrens krematorium lå, til en international mindepark — et fælleseuropæisk Ryvangen. Dette er i første omgang blevet afslået fra senatet i Hamborg, men der arbejdes videre med sagen.

Fra dansk side er henvendelsen til Hamborg foretaget af *Fællesudvalget for Danmarks tidligere politiske fanger*, der repræsenterer så godt som alle de danske fanger, der gik gennem Neuengamme. Man har endvidere i Belgien formået dronning Elisabeth til at være protektor, og en række personligheder har stillet sig i spidsen for dette arbejde, og i Frankrig har den tidligere premierminister Vincent Auriol taget initiativ til at støtte denne sag.

Vi opfordrer derfor alle tidligere danske koncentrationslejr-fanger og

deres efterladte til at deltage i stævnet i Hamborg og Neuengamme i dagene 7.—9. maj 1960.

Jac. Brandt, København
Johs. Fosmark, København
H. Kornbeck, København
Sv. Julsgaard Larsen, København
C. Nommels, København
Kay V. Dahl, Horsens
H. C. Steen Hansen, København
Leo Kæraa, Århus
P. E. Mahler, N. Søby
Børge Emil Petersen, København
Aa. E. Damtoft, Ålborg
Kj. Kjeldsen, Randers
N. O. Køster, København
H. Rambusch, Esbjerg
Paul Thygesen, København

RYVANGEN 4. MAJ.

4. maj om aftenen tænder Kammeraternes Hjælpesfond — traditionen tro — lysene ved alle gravene i Ryvangen.

Der bliver dæmpet musik ved monumentet hele aftenen, men der bliver ikke holdt taler.

Gestapofangerne

4. MAJ

Gestapofangerne har i år i anledning af 15-året for befrielsen udvidet programmet for 4. maj-aftenen ganske betydeligt.

Kl. 20 samles man ved den ukendte kz-fanges monument ved Helligåndskirken, hvor Ove Hoff taler ganske kort og Henry Skjær synger.

Umiddelbart derefter begiver man sig til Christiansborg slotsplads. Der bliver tale om en særlig festlig åbning, der også vil have et malerisk præg over sig, idet der ankommer ikke færre end tre fakkeltog på til sammen 300 fakkeltædere.

Det ene fakkeltog udgår fra Christmas Møllers Plads foran på Amager, det andet udgår fra Marmorkirken, mens det tredje starter fra Helligåndskirken.

Orkestermusik følger, hvorefter statsminister Viggo Kampmann holder befrielsestalen. Henry Skjær synger og Ove Hoff slutter.

Man hører også befrielsesbudskab og der slutes naturligvis med Altid frejdig som fællessang.

INDMELDESESBLANKET

Navn

Adresse

Fangenummer Lejr

Ønsker at deltage i fællesrejsen til Hamborg

Ønsker selv at sørge for rejsen til Hamborg

Ønsker hotelværelse i Hamborg 7.—8. maj

Ønsker hotelværelse i Hamborg 7.-8.-9. maj

Ønsker forplejning i Hamborg 7. og 8. maj

Ønsker forplejning i Hamborg 7., 8. og 9. maj

Man kan også deltage i mindehøjtideligheden, hvis man ønsker at ordne turen selv, man bedes dog udfylde ovenstående kupon til udvalget, da komiteen i Hamborg gerne vil kende deltagerantallet.

Ønsker man at deltage i: Tur 1 Tur 2 Tur 3

Udgifterne bliver: Rejsen 105 kr. Hamborg—København retur, og der regnes med ca. 25 kr. pr. døgn til hotel og kost.

Alle henvendelse angående stævnet — tilmeldelser og forespørgsler — bedes rettet til: *Neuengamme-komiteen, Admiral Gjeddes Gård, St. Kannikestræde 10, København K, Minerva 1336.*

Ved indmeldelsen (sendes omgående) bedes venligst indbetalt 100 kr., resten vil blive udregnet og afkræves i Hamborg.

TUSINDER PÅ RÅDHUSPLADSEN DEN 9. APRIL

Dr. phil. Vilh. la Cour på talerstolen.

Fyndig tale af Vilh. la Cour.

Den 9. april bredte der sig en forunderlighed stilhed over Rådhuspladsen i København, da Gestapofangerne henimod kl. 12 mindedes dagen ved en højtidelighed. Sporvognene standsede, bilerne ligeledes og tusinder samledes omkring talerstolen, hvorefter Henry Skær sang og dr. phil. Vilh. la Cour talte.

Da la Cours tale efter mødet på Rådhuspladsen har været udsat for en del offentlig debat, gengiver vi talen i sin helhed.

La Cour sagde:

Landsmænd!

Det kan være vanskeligt at afgøre, hvad der har størst værdi for et folk: opfyldelsen af et brændende ønske eller en lammende skuffelse. Driften mod en stærkere og rankere holdning spirer kun sjældent af den berusende opfyldelse; men slaget og lidelsen kan skærpe viljen, så man sværger: dette skal aldrig blive gentaget!

I dag for 20 år siden ramte ulykken os. Og det skete selvforskyldt. Vi levede i den utopiske forestilling, at „sligt hænder ikke hos os“. De, som havde fået ansvaret overdraget, havde gennem årtier handlet, som le-

Fyndig tale af Vilh. la Cour.

vede vi i en verden af drøm og sorgløshed.

„Du puslingeland, som hygger dig i smug, mens hele verden brænder om din vugge“.

Og så fængede ilden alligevel i vor egen gård. I grålysningen brændte alt ned til grunden. Det tog kun timer — så stod vi tilbage på den hærgede tomt, forvirrede, rådvilde og skamfulde. Er der da nogen grund til år efter år at mindes denne forsmædelige dag? Skal vi ikke nøjes med flagene på befrielsens uforglemmelige 5. maj?

Nej, vi skal netop ikke nøjes med det, der lyser og løfter sindet mod ny drøm og sorgløshed. Den 9. aprils tunge skæbne har stadig det væsentligste at sige os. Verden er ikke mere tryk i dag, end den var i årene forud for katastrofen. Slavelænkerne rasler også nu, og intet menneske med sine sanser i behold kan undgå at høre det. I stedet for den tryghed, vi drømte om den 5. maj, fik vi angsten til følgesvend. I stedet for fred fik vi kold krig.

Men een ting skal i dag mindes med vor dybeste taknemmelighed. Den 9. april blev trods al forsagthed og forvirring indgangen til år, hvori hidtil uforløste kræfter kom til udfoldelse. Inden den dag kunne man med god grund tro, at de ikke længere fandtes i vort folk — nu ved vi, at de lever i os. Vore soldater aflagde i de tragiske morgentimer det første vidnesbyrd derom. Vore søfolk og sabotører, vore frivillige i de frie folks armeer gav udtryk for fast vilje til at udviske den skammens følelse, som havde ætset sig ind i vore sind, da vi uforberede blev slået ned. Medens kampen førtes, så vi på ny forskellen mellem ret og uret, landsmandskabets bånd styrkedes imellem os, frihedens og ærens lov kunne atter forkyndes, uden at man behøvede at

rødme ved at tage disse forpligtende ord i munden. Alt dette havde sin rod i den trang til selvopholdelse, fri udvikling og tryghed for liv og lod, som fødtes af mørket den 9. april.

Vi mindes fra år til år denne dag, fordi den bar frugter, som stadig mæner os. „Aldrig mere en 9. april“ er blevet et løsen. Vi vil sørge for, at dette løsen ikke bliver en tom frase, men at det hævdes som en ordre, en pligt.

Vi mindes alle dem, for hvem denne ordre og denne pligt var så dødelig alvor, at de gav livet for at bringe den videre til os. „De døde, for at vi kunne leve“ — også det er blevet et løsen. Men det vil være en frase, hvis vi ikke selv er rede til at dø, for at det kommende slægtled kan leve.

Vi mindes også i dag dem deroppe i nord, som mere end det meste inspirerede os til kampen. Det skal aldrig blive glemt her i landet, hvad den norske modstandslinie betød som retningsgivende for os. „Vi overlever alt“, sang de i trods. Det kaldte modet frem i begge vore voldtagne nationer.

Og vi mindes endnu en af den 9. aprils frugter — denne, at vi siden da står skulder ved skulder med andre frie folk, der lever under samme trusel som vi. Vor livsholdning, vor åndelige arv, vort hjemms hele folkelige og sociale præg vil vi selv forme. Det var denne umistelige ret, som en brutal forbryder ville rane fra os ved overfaldet den 9. april.

Det lykkedes ham ikke. Katastrofen gav os det nødvendige signal til opbrud fra ønskedrømmenes falske verden. Vi måtte en stund gnide øjnene, før vi var rede til at tage konsekvensen. Så fulgte vi ordren og opfyldte pligten. Og i dag bøjer vi os i stille taknemmelighed ved mindet om de landsmænd, de norske frænder og de hjælpere i andre frie nationer, ved hvis ofre vor egen sorgens 9. april gjorde en sand og ærligt vunden frihed den 5. maj mulig.

»KØREPLANEN«

Frøslev — Dachau

Vi har nu fået begivenhederne omkring vort fangenskab på så lang afstand, at vi nu kun tager dem frem til eftertanke ved særlige lejligheder som individuelle eller kollektive „jubilæer“.

For vi 253 „häftlinge“, der „rejste“ fra Frøslev til Dachau i februar 1945, var det en spændende tur også af den grund, at vi ikke anede, hvor vi skulle hen. Jeg så engang efter, hvad der stod på vognenes adressesedler for at finde ud af vort bestemmelsessted; men det kunne da aldrig falde tyskerne ind at røbe en så vigtig hemmelighed for en flok forbrydere som os; jævnfør sædvanlig tysk grundighed var vognsedlerne der skam rigtignok — men på dem var blot skrevet det lille, intetsigende ord: „Ziel“! (MAL). Det blev vi altså ikke meget klogere af.

Da der vel foreligger flere beretninger på tryk om Dachau-turen, skal jeg afholde mig fra at komme med måske kendte enkeltheder og holde mig til sagen: Køreplanen, jfr. overskriften.

Jeg var som jernbanemand (trods alt) så interesseret i turens „turistmæssige detaljer“, at jeg noterede navn, ankomst- og afgangstider for de fleste af de stationer, vi standsede ved (enten de var der eller ej!) på bagsiden af en gammel konvolut, (der i Dachau sammen med andre ejendele blev arkiveret i en af de bekendte papkartoner og tilsendt mig 4½ år efter gennem englænderne og erstatningskontoret).

Jeg blev engang af en kammerat anmodet om en afskrift af min køreplan, og da vi nu i år har 15 års jubilæum for vor hjemkomst, og som følge deraf — som nævnt ovenfor — tager en eller anden begivenhed frem til eftertanke, fandt jeg det naturligt at „offentliggøre“ køreplanen her, så andre af „turens deltagere“,

om ønsket, kunne få genopfrisket stednavnene og de uendelige ventetider, der dog efter vagternes mening ikke var lange nok til at få læsket vore tørre ganer ved en nærliggende vandhane; for enten skulle alle have — eller ingen. Een vogn ad gangen — nej, det var ikke til at finde ud af!

Undskyld sidespringet, — det var køreplanen, det skulle dreje sig om. Ja, den stod vist ikke i „Reich-Kursbuch“, for da vi omsider nåede vejs ende, var der gået 6 døgn, mod normalt 18 timer. Og hvis Deutsche Reichsbahn havde lagt en plan for vores transport, måtte der i banernes ledelse have siddet nogle store optimister, hvis de mente at kunne gennemføre den i det kaos, vi blev vidner til mange steder.

Men her er selve køreplanen:

Der er for mig nogen usikkerhed m. h. t. ruten mellem flere af de nævnte stationer, hvor der var flere at vælge imellem og strækningen passeredes i nattens mulm og mørke, men muligvis kan en eller anden af

mine „rejsefæller“ ved lejlighed supplere listen.

Med hilsen

Carl Joh. Jespersen

N. Gamme 78716

Dachau 141635

I befrielsens rus.

I et fødselsdagsinterview spørges Stanley Møller:

— Der foregik en del i huset her under besættelsen.

Og han svarer:

— Den illegale „Information“ holdt til her, og „Bridgeklubben“, der bestod af Hedtoft, H. C. Hansen, Aksel Møller og Poul Sørensen. Mindst halvtreds mennesker havde nøgle til Roskildevej 34. Jeg vidste aldrig, hvem der boede her om natten, før vi mødtes ved morgenkaffen. Tyskerne boede hundrede meter herfra inde på slottet, men her skete aldrig noget.

Dagen efter befrielsen kom en chauffør kørende med fire allierede flyvere. Det havde ikke været muligt for ham at opdrive en øl til dem i hele byen. De blev inddraget i de lokale festligheder — jeg var ungarl dengang — og da de blev trætte ud på natten, stedte vi dem til hvile i et gavlværelse, der vender ud mod haven. Det var Ny Zealændere, der havde været med ved El Alamein. Da den første af dem vågnede næste dag og så ud ad vinduet, fik han straks øje på kamelerne. — Jimmy, er du rigtig klog, mand, vi er stadig i Afrika! råbte han til en af de andre.

Febr. dato	Station	Ank.	Afg. eller pass.	Timers ophold ca.	Bemærkninger
16.	Frøslev op kl. 5				
16.	Harrislee	—	11,15	3	
16.	Rendsburg	pass.	—	—	
16.	Neumünster	pass.	—	—	
17.	Lehrte	7,40	17,40	10	
18.	Göttingen	2,30	7,30	5	
18.	Bebra	10,20	—	—	
19.	Bebra	—	10,05	24	
19.	Fulda	pass.	—	12,30	
20.	Würzburg	ca. 6,00	18,50	12	heraf 6 timer udenfor stationen
21.	Steinach	pass.	—	7,30	
21.	Ansbach	8,45	10,35	2	
21.	Markt Berolzheim	11,45	12,45	1	
21.	Treuchtlingen	13,00	15,30	2½	
21./22.	Ingolstadt og Donafloden .	pass.	—	—	
22.	Dachau	4,30	—	5	ud af vognene kl. 9,40

15-året for befrielsen mindet

Smuk mindeaften for dagen, da friheden nåede til Neuengamme

I dagene fra 9. til 20. april overførtes 12.000 danske og norske fanger fra Neuengamme til Danmark og Sverige.

Langt de fleste kom dog over grænsen i krigens elvte time den 19. og 20. april. Gennem det krigshærgede Tyskland nåede man frem til en ufattelig dejlig modtagelse ved grænsen.

I anledning af 15-årsdagen for disse historiske begivenheder indbød Neuengamme-komiteen om aftenen den 20. april til et mindemøde ved Helligåndskirken. 150 tidligere Neuengamme-fanger havde sluttet op om mødet, der fik et meget smukt og stilfærdigt forløb.

Talen blev holdt af formanden for Fællesudvalget for Danmarks politiske fanger, statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, der udtalte:

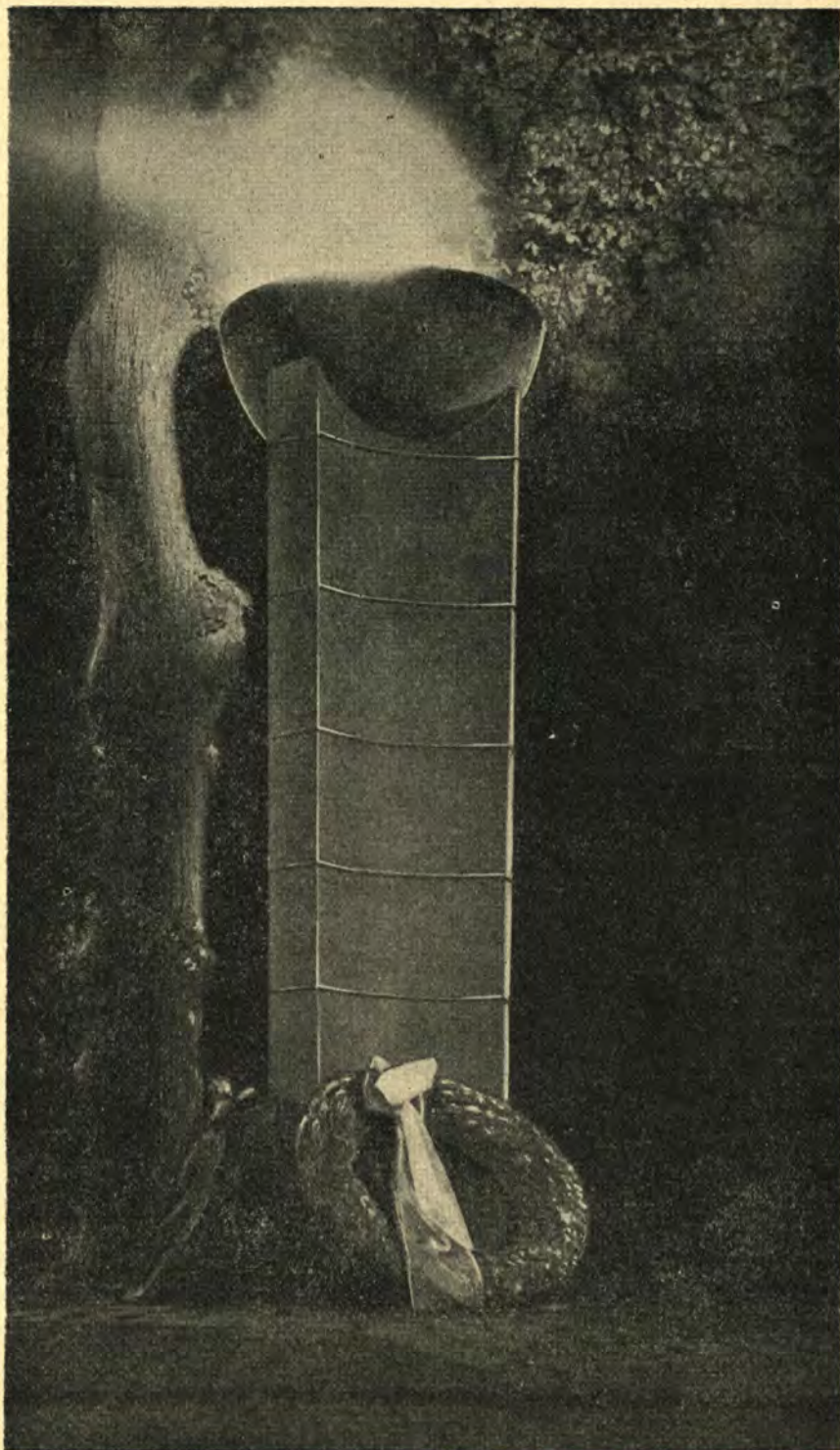
I dag den 20/4 for 15 år siden evakueredes de sidste danskere fra koncentrationslejren Neuengamme.

Talmæssigt var Neuengamme en af de mindre koncentrationslejre, men billedet af umenneskeligheder var omtrent det samme som i de store lejre. Gennem denne lejr er fra 1938 til maj 1945 passeret henved 100.000 fanger, hvad der for en koncentrationslejr er et forholdsvis lille tal. Af fangerne var 15.000 kvinder, og ialt omkom i lejren noget over 50.000 mennesker. Neuengamme er den lejr, der passeredes af de fleste af de ialt 6.200 danskere, der under besættelsen deporteredes til Tyskland.

Der eksisterede i en koncentrationslejr ingen ret af nogen art for en fange. Det var verdenshistoriens hidtil største masseopbud af retsløshed.

De eneste rester af et civiliseret samfund bevarede i fangernes eget sind og kom til udtryk i et enestående kammeratskab.

Koncentrationslejrene var skabt af nazismens hensynsløse egoisme, og en ejendommelig skæbne formede ud-

Carl B. Christiansen & Co.

Landlystvej 38
Tlf. 75 11 83 - 75 02 89

Vandfast slibepapir -
Slibebånd og sliberondel-
ler til alle formål.

WALTRICH

FINSENSVEJ 12
KØBENHAVN F.

**CHARLES LEISNERS
BOGTRYKKERI A/S**
Gl. Kongevej 15 - Kbh. V.

A. KELLER
Ingeniør
Ole Suhrsgade 20 - Kbh. K.

H. KLARSKOV JEPPESEN
Statsaut. revisor
Algade 34 - Vordingborg

POLYFOTO
Tlf. 579
Algade 68 - Vordingborg

**SKOVLUNDS
MASKINFABRIK**
Vordingborg

TRIKOHL
Sv. Overgaard
Algade 66 - Vordingborg

AKTIESELSKABET
DANSK DAMMANN ASFALT
AMALIEGADE 15 - KØBENHAVN K.

A. P. HJORTSØ
Civilingeniør
GOTHERSGADE 158 - KØBENHAVN K.

AKTIESELSKABET
SKANDINAVISK EMBALLAGE
KGS. LYNGBY

AKTIESELSKABET
BRØDRENE HARTMANN
LYNGBY

SCANDINAVIAN-AMERICAN NYLON HOSIERY A/S
NÆRUM

PALUDANS PLANTESKOLE
KLARSKOV

A/S JAC. ENGELBREDT
VORDINGBORG - KØBENHAVN

VORDINGBORG JERNHANDEL A/S

viklingen således, at den samme egoisme blev en vigtig årsag til danskeres og nordmænds hjemsendelse i april 1945.

Det var nazisternes ønske om at købe sig velvilje, der for dem var drivkraften bag denne særbehandling af danskere og nordmænd.

Der lå ingen menneskelige følelser bag evakueringstilladelsen; det er bevist ved den skæbne, som senere blev vore tilbageblevne kammeraters lod.

Vi erindrings med taknemmelighed alle, der dengang hjalp.

Greve Bernadottes ankomst til lejren langfredag eftermiddag 1945 var for os et budskab fra en fjern, næsten uvirkelig verden, som vi engang havde været borgere i.

Greve Bernadottes dygtige forhandlinger var muliggjort ved et energisk forarbejde af den norske minister Ditlev og hjulpet frem af de danske myndigheder.

Røde Kors førte fangerne tilbage til Skandinavien — til broderskabet — hvor landegrænser ikke skilte mellem mennesker.

I dag går vore tanker til de kammerater, der aldrig kom hjem, og til de kammerater, der kom tilbage med skader for resten af livet.

Vi ved, at koncentrationslejrens

princip uforandret førtes videre til krigens sidste dag.

Vi husker de 50 hollændere med „Torsperre“, der blev hængt, medens vor hjemsendelse forberedtes.

Vi vil aldrig glemme de 20 børn fra de medicinske forsøg i Neuengammes revir, som blev hængt en af krigens sidste nætter i kælderens i skolen Hamburg-Bullenhuzerdamm, og

vi vil huske de tusinder af kammerater fra andre nationer, der blev tilbage, da vi blev hjemsendt. 10.000 druknede indespærret i de 3 skibe Cap Arcona, Thielbeck og Der Deutsche. Deraf var de 7.000 vore kammerater fra Neuengamme, og det var således forholdsvis få af de tilbageblevne fanger, der slap levende fra Neuengamme.

Det er derfor naturligt at vi højtideligholder 15 års-dagen ved det internationale mindesmærke for den ukendte koncentrationslejr fange, hvis aske er gravsat her.

Til minde om koncentrationslejrens millioner af døde lægger vi vor krans. Det er vort håb, at dette minde må være fremtidens værn mod gentagelser.

11/4.

15 års dagen mindet i Bergen-Belsen og Buchenwald.

I Bergen-Belsen og Buchenwald mindedes i går 15 års dagen for KZ-fangerens befrielse.

Da de britiske tropper i 1945 rykkede ind i Bergen-Belsen-lejren, fandt de over 13.000 ubegravede lig og 40.000 fanger, hvoraf et stort antal var døde nær som følge af sult og sygdomme. Anne Frank var blandt de tusinder, der tidligere var omkommet i den berygtede lejr.

I sin tale ved højtideligheden i lejren sagde Nedersachsens indenrigsminister Otto Bennemann, at Bergen-Belsen, Buchenwald, Dachau, Auschwitz og andre koncentrationslejre står i historien som symboler på grufulde forbrydelser imod menneskeheden.

— Hvadenten vi er skyldige eller ej, tilføjede han, må vi se i øjnene, at dette er foregået i Tyskland, og vi bør være i besiddelse af tilstrækkeligt mod til at føle oprigtig skam.

krematoriet befandt sig, idet man vil afholde sig fra at bygge på dette sted.

Komitéen har ligeledes noteret sig, at senatet i Hamburg ikke finder, at den eksisterende stele kan anses for at være et monument for NEUENGAMME-LEJREN, som samlingssted, hvor pilgrimme, som begiver sig til de nazistiske fangesteder, søger hen.

Idet man er indforstået med, at ovennævnte stele ville kunne respekteres og vedligeholdes, har den internationale komité til hensigt at rejse et internationalt monument, med deltagelse af alle de nationer, som udgør komitéen.

Dette internationale monument bør efter komitéens mening rejses så nær som muligt ved krematoriets grund.

Desuden agter det internationale stævne på dette sted at afholde religiøse ceremonier for tre trosbekendelser (katolsk, jødisk og protestantisk), hvorefter den internationale komité anmoder senatet i Hamburg om tilladelse til at passere lejrens indhegning den 8. maj 1960.

Endelig for at kunne tage alle de nødvendige afgørelser til virkeliggørelse af projektet om opførelse af et monument anmoder den internationale komité senatet i Hamburg om et møde i løbet af dagen den 9. maj, ved hvilket delegerede fra de delta-gende nationer kan komme til stede.

Man indser det uholdbare i den hidtidige negative holdning

SENATET I HAMBORG VIL NU FORHANDLE

Den tyske udsendelse fra Flensborg gengav den 20. april om aftenen hele Pigtråds omtale af vor kamp for at få stillet krematoriepladsen i Neuengamme til rådighed for rejsningen af inter-europæisk Ryvangen. Bl. a. fulgte vort åbne brev til senatet i Hamburg i sin fulde ordlyd.

Den danske radio har også omtalt sagen ret udførligt, ligesom en række danske og tyske dagblade er gået ind for, at vore ønsker efterkommes.

På et møde i Paris, hvor flere lande var repræsenteret, nåede man efter en drøftelse frem til følgende betragtninger:

Den internationale komité for NEUENGAMME-FORENINGER forsamlet i Paris 12. og 13. marts 1960 konstaterer, at senatet i Hamburg er meget nøjagtigt informeret om de ønsker, som NEUENGAMME-FORENINGERNE har fremsat.

Ved skrivelser afsendt af hr. borgmester Engelharr til hr. Schwarz i Hamburg (9.12.1958) til hr. Hansen i København (17.2.1960) og atter til hr. Schwarz i Hamburg (3.3.1960) samt ved et møde mellem de franske delegerede og hr. dr. Drexelius har man faktisk præciseret sagen.

Den internationale komité noterer sig senatet i Hamburgs afgørelse om ikke at profanere det sted, hvor

BYBJERGS

RADIO & TV
Skibbrogade - Kalundborg

ANDELSBANKEN

A. M. B. A.
KALUNDBORG AFDELING

HØYERS RADIO

LINDEGADE 2 - KALUNDBORG

THYME & SØN

KALUNDBORG

TRIKOHL

KEM. TØJRENSERI
Kordilsgade 45 - Kalundborg

HOLBÆK AMTS

VENSTREBLAD
KALUNDBORG

PALLE FAARUP CHRISTENSEN

Tandtekniker
Lindevej 4 - Kalundborg

VEJLØS BOGTRYKKERI

KALUNDBORG

Chand pharm. Hammers efft.

AALSTRUP
NØRRESUNDBY

VILMER LEGETØJ

KALUNDBORG

AKTIESELSKABET

BANKEN FOR VORDINGBORG OG OMEGN

AKTIESELSKABET

LANDBRUGS- OG HANDELSBANKEN
I VORDINGBORG

SPAREKASSEN FOR VORDINGBORG, PRÆSTØ OG OMEGN
VORDINGBORG

VORDINGBORG

JERNSTØBERI & MASKINFABRIK
AKTIESELSKABET

SPAREKASSEN

FØR SKAGEN OG OMEGN

AKTIESELSKABET

NØRRESUNDBY TØMMERHANDEL

PEDER P. HEDEGAARD

AKTIESELSKAB
NØRRESUNDBY

NØRRESUNDBY STEN- OG BILLEDHUGGERI
v. CARL BLØDE

Hvordan skal erstatningerne fordeles?

Forslag fremsat i folketinget

Torsdag den 7. april 1960 forelagde socialministeren forslag til lov om fordeling af en fra forbundsrepublikken Tyskland i henhold til overenskomst af 24. august 1959 modtaget ydelse.

Om forslaget udtaler formanden for erstatningsudvalget, statsaut. revisor H. C. Steen Hansen:

På forskellige punkter adskiller forslaget sig fra det forslag, som fællesudvalget i sin tid har tilstillet socialministeriet. Da ændringerne efter udvalgets mening i det store og hele er til gavn for invalider, enker og faderløse børn, har vi selvfølgelig ikke på dette punkt indvendinger, idet vi kun med sympati kan se på, at man for de hårdest ramte skaber de bedst mulige betingelser.

Der røres ikke væsentligt ved dagpengeerstatningerne.

Da ændringerne er gennemført uden væsentlig skade for dagpengeerstatningerne, som er hovedpunktet i vore principielle betragtninger vedrørende tort og lidelse, giver dette heller ikke anledning til protest. Ministeren har medgivet forslaget den udtalelse, at det i vid udstrækning kan underkastes drøftelse og dermed rimelige ændringer. Vi vil dog mene, at der ikke bør ske alt for væsentlige ændringer i det nu forelagte forslag.

Fællesudvalgets forslag var i sin tid lagt an efter mere individuelle betragtninger, medens ministerens forslag anvender generelle regler, der allerede derfor er lettere at administrere. I grove træk kan lovens indhold gengives således, at man i § 2 tillægger invalider med forringet erhvervsevne på mere end 50 % en eengangsydelse på kr. 12.000,—. Hvis erhvervsevnen er forringet med 25—50 %, sættes ydelsen til kr. 6.000,—.

6.000,— kr. betales til enker efter personer, der er døde som direkte følge af de tyske overgreb. Det er en forudsætning, at ægteskabet var ind-

gået førend skadens indtræden eller forud for den begivenhed eller de forhold, der har bevirket sygdommen, og at det ægteskabelige samliv bestod indtil ægtefællens død.

Faderløse børn, der den 1. april 1960 modtager rente i henhold til erstatningsloven, får kr. 2.000,— hver.

Særlige ydelser.

§ 3 nævner, at man yderligere henlægger 2½ mill. kr. til en administrationsfond, der for de ca. 2 mill. kr.s vedkommende skulle være grundlag for ekstra hjælp i henhold til lovens § 6. § 3 fastslår derefter, at alt, hvad der bliver tilovers af de 16 mill. DM., efter at der er afholdt de nævnte faste ydelser til enker, invalider, faderløse samt de 2,5 mill. kr., helt og fuldt skal anvendes til godtgørelse for lidelse og tort på basis af antal fangeuger.

Efter de foreløbige beregninger skulle der således blive et beløb på i hvert fald 14 mill. tilovers til de „almindelige fanger“.

Der slækkes på værdighedsbetingelserne.

Lovens § 4 opstiller betingelserne for at være berettiget til denne godtgørelse, ligesom der i §§ 7—9 tilføjes nogle yderligere værdighedsbetingelser. Vi bemærker, at ministeren i sit forslag har slækket på kravene til værdighedsbetingelserne på en sådan måde, at der sikkert i visse tilfælde vil kunne indtræde bemærkelsesværdige resultater. Under de anførte bestemmelser er iøvrigt optaget de af fællesudvalget tidligere foreslåede regler om, at ophold i Tyskland gælder med dobbelt så megen vægt som ophold i Danmark, samt at man ikke yder erstatning for kortvarig dansk frihedsberøvelse (under 8 uger).

I tilfælde af tortur eller mishandling af alvorligere karakter ser man bort fra 8 ugers reglen, ligesom erstatning ydes efter reglen for deportation, d. v. s. med det dobbelte be-

løb af det, der ydes for fængsling i Danmark.

I § 5 omtales den 2. kategori af enker efter frihedskampens ofre, idet man der omtaler de tilfælde, hvor personens dødsfald ikke direkte kan sættes i forbindelse med følgerne af det tyske overgreb, eller hvor det drejer sig om kvinder, der først har indgået ægteskab efter skadens indtræden. De enker, der herefter kan begære erstatning, tildeles samme rettigheder som deres afdøde ægtefælle.

Dagpengeerstatningen er således ikke nøjagtigt fastsat i loven.

Størrelsen, der tildeles, vil dels afhænge af det restbeløb, der fremkommer i henhold til § 3, og dels af antallet og omfanget af de anmeldelser, der til sin tid indsendes. Medens man har forholdsvis nøjagtig oversigt over Tysklands-fangernes fangedage, findes der ikke noget helt pålideligt grundlag, på hvilket man kan skønne over de samlede „danske fængslingssuger“.

Reglerne for ekstrahjælpen.

Reglerne kan rekapituleres således:

Invalider får som nævnt en ydelse på henholdsvis 12.000,— eller 6.000,— kr. afhængig af graden af den nedsatte erhvervsevne.

Yderligere tilkommer der invaliderne ugepenge for tort og lidelse af beløb efter § 3 og i henhold til bestemmelserne i § 4 og 5 sammenholdt med de tilhørende værdighedsbestemmelser.

I særlige tilfælde kan invalider iøvrigt søge ekstra hjælp i henhold til § 6 af de ca. 2 mill., der som før nævnt skal anvendes til særligt vanskelige tilfælde. Enker, hvis mand er død som følge af de tyske overgreb, modtager en ydelse på 6.000,— kr., og hvert barn, der modtager rente efter erstatningsloven, 2.000,— kr.

Disse enker modtager ingen „ugepenge“, men kan søge ekstrahjælp i henhold til den før nævnte § 6.

De enker, der ikke er berettiget til at modtage enkeerstatning efter § 2, men som er berettiget i henhold til § 5, d. v. s. de tilfælde, hvor ægtefællens død ikke påviseligt skyldes de tyske overgreb, eller hvor ægte-

I. P. JENSEN & CO.
AALBORG

H. RIEKEHR
AALBORG

SE S.P. FJERNSYN

AALBORG
STIFTSTIDENDE

TAGE STÆHR
OST & HØRKRAM
Boulevarden 36 - Aalborg

NY TID
AALBORG

BENT KNUDSEN
Kaffe - Vine - Specialiteter
Vestergade 12 - Nørresundby

HENRY O. PEDERSEN
Kolonial - Skibshandler
NØRRESUNDBY

MORSØ
STØBEGODSLAGER
v. HOLGER GERTSEN
NØRRESUNDBY

RYØ
AKTIESELSKAB
NYTORV 14 - AALBORG

K. KJELDGAARD
AKTIESELSKAB
AALBORG

AAGE CHRISTENSEN
Chartering & Liner agent
AALBORG

A. W. MILLING
AKTIESELSKAB
AALBORG

A/S NORDJYLLANDS PAPIRPOSEFABRIK
AALBORG

P. C. PETERSEN A/S
JERN- OG STAALFORRETNING
Postbox 454 - Vesteraagade 27 - Aalborg

N. K. STRØYBERG & CO.s EFTF.
AALBORG

PEDERSHAAB MASKINFABRIK A/S
BRØNDERSLEV

NØRRESUNDBY SKOTØJSFABRIK

skabet er indgået efter skaden, kan søge den samme ugepengeerstatning, som den afdøde ægtefælle ville have været berettiget til, såfremt det ægteskabelige samliv bestod indtil dødsfaldet. Disse enker kan endvidere søge ekstrahjælp i henhold til § 6.

„De almindelige fanger“ kan som før nævnt begære ugepenge for frihedsberøvelse i Danmark eller Tyskland, ligesom de også er berettiget til at søge ekstrahjælp i henhold til § 6.

Der er tale om eengangsydelser.

Alle ydelser efter loven er eengangsydelser, bortset fra, at man i henhold til § 6, stk. 4, i særlige trangstifælde kan nå op på en løbende ydelse på ialt kr. 15.000,—. Iøvrigt er hjælpen efter § 6 maksimum 10.000,— kr.

Ingen af lovens ydelser har indflydelse på andre betalinger, der modtages fra det offentlige, ligesom samtlige ydelser agtes gjort skattefri.

Forordningsnævnet og ankenævnet.

Om lovens indhold kan yderligere nævnes, at man har indført et 3-mands fordelingsnævnet, der er berettiget til at tilkalde særligt sagkyndige, der uden stemmeret deltager i nævnets forhandlinger. Nævnets afgørelse vedrørende ydelserne i § 2 og ugepengene i henhold til §§ 3—5 kan inddrages for et ankenævnet bestående af 3 højesteretsdommere. Derimod er fordelingsnævnets afgørelse inappellabel for så vidt angår de særlige ydelser efter § 6.

Det er muligt, at man ved fordelingsnævnets sammensætning anvender den norske fremgangsmåde, således at man ikke udpeger fanger som medlemmer af fordelingsnævnet, idet man i stedet lader fangerne „procedere“ de enkelte sager for nævnet. Dette er for så vidt en sund saglig fremgangsmåde, men den indebærer den mangel, at nævnet vil savne nogen sagkundskab, hvilket dog vil afbødes, såfremt nævnet tilkalder særligt sagkyndige fra fangernes kreds.

Forslaget vil antagelig på enkelte punkter under behandlingen blive foreslået ændret fra ministerens side, og folketingsudvalget har som nævnt

vidtgående mulighed for at foretage yderligere ændringer.

Loven er tænkt at skulle træde i kraft pr. 1. juli 1960, og det var planen, at man således skulle kunne påbegynde udbetalingerne i 2. halvår af 1960.

Mindestensafsløring den 5. maj.

Afsløringen kan nu finde sted af mindesmærket for vore landsmænd, der gjorde tjeneste i danske og i allierede militære styrker og faldt i den sidste verdenskrig.

Højtideligheden vil finde sted om formiddagen ved 11-tiden den 5. maj i år, på 15 års dagen for befrielsen.

Hans majestæt kongen har tilsagt sin nærværelse ved afsløringen, der vil blive overværet af repræsentanter for forsvarrets højeste civile og militære myndigheder. Et æreskompagni, sammensat af mandskab fra hæren,

søværnet, flyvetropperne og hjemmeværnet vil paradere. Veteranforeningen og Brigadeforeningen vil give møde ved udvalgte repræsentanter, ligesom forsvarsbrødre og soldaterforeninger vil møde med faner efter nærmere aftale.

Pladsforholdene omkring mindesmærket er ret beskedne, da monumentet kommer til at stå ved indgangen til Smedelinien, før broen til Sællandsporten, så også de pårørendes deltagelse begrænses til de nærmeste slægtninge (forældre, søskende, hustruer, børn).

Dachau-Klubben

Dachauklubben mindes 15-året for lejrens befrielse ved en højtidelighed ved monumentet for den ukendte kz-fange fredag den 29. april kl. 20.

HISTORISK SKITSE AF KONCENTRATIONS-LEJREN NEUENGAMME VED HAMBURG-BERGEDORF.

Generalsekretær Hans Schwarz, Hamborg, fortæller Neuen-gamme-lejrens historie.

Som Ödland allerede 1933 kom i NSDAP's besiddelse, blev lejrens terræn allerede før 1938 jævnet af gestapofanger fra Hamburg.

1938

En udekommando fra kz Sachsenhausen på 60 fanger tog i september 1938, i december samme år yderligere 40 tyske fanger fra Sachsenhausen, det første ophold i det såkaldte „gamle Klinkerværk“. Formålet med denne 100-mands kommando i Neuen-gamme var at forvandle det ariserede og til SS foretagendet „Deutsche Steinwerke“ knyttede Klinkerværk til en arbejds — og i SS's ånd — udbytterig bedrift. Senere opstod ved fangernes arbejde det „nye Klinkerværk“, i hvilket titusinder af fanger måtte arbejde under hårde betingelser.

1940.

Opbygning af den egentlige lejr.

Fra Sachsenhausen ved Oranienburg kom også de 270 fanger (især bygningshåndværkere og fagmænd), som — i februar 1940 — overtog udbygningen af lejren. I april 1940 blev de suppleret af en transport på yderligere 300 fanger fra kz Sachsenhausen, og en yderligere kommando på 500 fanger, som den 2. juni 1940 forlod Sachsenhausen og den 4. juni nåede Neuen-gamme, havde det formål at gøre lejren uafhængig af Sachsenhausen.

Da den nu var blevet en selvstændig KL med afdeling II — tilintetgørelse gennem arbejde — suppleredes lejrstyrken yderligere (på dette tidspunkt ca. 1150) ved tilgængere, der blev vist ind over Gestapo-fængslet i Hamburg — Fuhlsbüttel.

<p>RENAULT ØSTERBROGADE 15 NØRRESUNDBY</p>
<p>BRDR. LANGGAARDS EFTF. HADSUND</p>
<p>M. M. MØBLER KRYGERSGADE - HADSUND</p>
<p>JOHAN & AXEL HORNBECH A/S HADSUND</p>
<p>A. JØRGENSENS TRÆVAREFABRIK A/S NIBE</p>
<p>NIBE ANDELSSVINESLAGTERI</p>
<p>TØJHUSET NIBE</p>
<p>NIBE OG OPLANDS BANK AKTIESELSKAB</p>
<p>GEORG EJSING MANUFAKTURHANDLER NIBE</p>
<p>HARRY HØHOLT BOG- OG PAPIRHANDLER NIBE</p>
<p>NIBE JERNHANDEL A/S</p>
<p>EMIL SØRENSEN Cykler - Symaskiner - Radio TORVET - NIBE</p>

<p>CHR. KJÆRSGAARD AKTIESELSKAB NØRRESUNDBY</p>	<p>A/S J. PETERSENS BESLAGFABRIK NIBE.</p>
<p>SPARE- OG LAANEKASSEN FOR NIBE BY OG OMEGN</p>	
<p>SVEND WOERSAA Kolonial - Foderstoffer AABYBRO</p>	<p>H. SWARTZ KOSANGASDEPOT AABYBRO</p>
<p>AABY-BIERSTED SPAREKASSE AABYBRO</p>	
<p>A/S RANDERS PAPIR COMPAGNI</p>	<p>Thomas Rud Rasmussen TANDLÆGE ERIK MENVEDS GAARD RANDERS</p>
<p>RANDERS DØRGREBSFABRIK</p>	
<p>FINN TORP Statsaut. skibsmægler RANDERS</p>	<p>ARDEN OG OMEGNS SPAREKASSE</p>
<p>C. DAN-WEIBEL HOUMEDEN - RANDERS</p>	
<p>AKTIESELSKABET AARHUS SAVVÆRK</p>	<p>RICH. CHRISTENSEN Havnegade 2 B - Aarhus</p>
<p>DANSK ANDELS KULFORRETNING A. M. B. A. AARHUS</p>	

Korridoren og tre af de fem celler i lejr-bunkeren i Neuengamme, i hvilken modstandere af naziregimet er omkommet.

Da det tidligere Ödland var et sumpet område, begyndtes på denne tid under arbejdstjenesten af Kapo Jakob Fetz (den senere lejrældste) cementeringen af appelpladsen, hvilket på grund af den lange arbejdstid for og hårde behandling af fangerne krævede store ofre. For at drive opbygningen af både SS lejrens barakker og arrestantlejreren hurtigere frem, kom 300 fanger fra Dachau (28. juli 1940), endnu 500 fanger fra Sachsenhausen (15. august 1940), 300 fanger fra Buchenwald (oktober 1940) og yderligere 500 fanger fra Dachau (november 1940). På dette tidspunkt var opdelingen af arbejdet allerede mangfoldig: den stærkt udvidede gamle opbygnings-lejrkommando (rundt regnet 700—1100 arbejds-krafter), kommando Klinkerværket (600—800) og kommandoerne „Elbe I“ og „Elbe II“ (om sommeren op til 800) var grovarbejdere, der på grund af krigsrationerne var utilstrækkeligt plejet.

Baraklejreren havde ikke plads nok til et stort antal fanger (over 2500). Det betød, at flertallet af arbejds-krafterne — ved manglende ernæ-

ring og utilstrækkelige sanitære indretninger — var udsat for det nedreelbiske klimas hårde og våde indvirkning.

Den videre udbygning.

For SS-lejrledelsen blev kun tilovers at drive bygningen af nye træbarakker så hurtigt frem som muligt, mens der samtidig allerede blev taget fat på den kæmpemæssige Klinker-nybygning. Men selv de nyindrettede barakker, der blev taget fat på fra 1941, var kun tilstrækkelige for højst 2000 fanger. Samtidig blev der nu allerede på de lokale Gestapo-steder i det nordtyske område — over Hamburg-Fuhlsbüttel — næsten daglig ført nye fangegrupper til; en stadig tilførsel fra de forskellige tyske koncentrationslejre lod lejrstyrken svulme op til over 3000.

Hitlerregimet havde nu besat forskellige lande, og derfra kom fra omkring slutningen af 1940 enkelte udlændinge fra andre kz lejre, fra 1941 polakker fra Auschwitz, belgiere fra Huy og Brendonck, hollændere fra Amersfort, desuden tjekkere fra andre kz lejre.

Denne langsomt begyndende internationalisering af Neuengammelejren blev stødvis drevet frem gennem russiske krigsfanger, som blev overført fra regulære krigsfangelejre til Neuengamme.

Ganske vist spærrede man i slutningen af 1941 en del af lejren af og hængte en tavle „Krigsfangelejr“ på indhegningen, men den fiktion, at der var oprettet en krigsfangelejr, var ene og alene bestemt til at bedrage det internationale Røde Kors. I virkeligheden opretholdtes de mest primitive foranstaltninger, så at allerede i slutningen af december 1941 en dysenteriepidemi, tilsluttet en plettyfusedepidemi, brød ud.

1. juli 1941 overskred arrestantnumrene de 6000, der var altså — minus døde og „udskrevne“ — flere end 5000 fanger i lejren; bortset fra blok 1 og sygebarakkerne var hver barak belagt med mere end 500 beboere, mens de højst var indrettede til 350.

Året 1942 og indsatsen for rustningen.

Karantænen den 31. december 1941 på grund af plettyfus standsede størstedelen af grovarbejdet, for den betød, at næsten ingen arbejdskommando kunne forlade lejren.

Derved blev imidlertid antallet af fanger i lejren endnu større, desuden ankom trods de to epidemier — dysenteri og tyfus — endnu nye fangetransporter.

Især blandt hollænderne, belgiere og polakkerne var dødeligheden meget stor, og lige til slutningen af karantænen 30. marts 1942 døde, foruden det normale dødelighedstal på daglig 12—20 døde, over 1000 personer af tyfus og dysenteri. Nogle udenlandske læger og plejere, som passede de syge under oprivende forhold, blev revet bort. Der fandtes kun en summarisk ført bog over afhentning af ligene. Og der bestod i virkeligheden intet håb for nogen, der nåede ind i tyfuskarantænebarakken, før de første medikamenter indtraf i februar 1942.

Neuengamme. Det elektriske hegn, vagttårne med maskingeværer og grøfter holder 11.000 fanger i skak.

MØBELHUSET

v. A. HANSEN
NYKØBING F.

**LOLLAND FALSTERS
FRØHANDEL A/S**
NYKØBING F.

BENT PEDERSEN
SLAGTERMESTER
TVÆRGADE 8 - NYKØBING F.
STORKEVEJ 6 - MARIELYST

**ANNA KRESTENSENS
TANDTEKNIK EFTF.**
F. Sternkopf
Østergade 20 - Nykøbing F.

**LOLLAND-FALSTERS
INDUSTRI- OG LANDBRUGS-
BANK**
AKTIESELSKAB

NORDISK KAFFEKOMPAGNI
v. S. Kranker - Nykøbing F.

CHR. LAURITSEN
Aut. vand- og gasmester
Kirkepladsen 6 - Nykøbing F.

**A/S MIDDELFART
HJULFABRIK**

SPAREKASSEN
I NYKØBING PÅ FALSTER

LOLLAND-FALSTERS ANDELSSVINESLAGTERI
NYKØBING FALSTER

ALLAN C. HANSEN
TAPET- OG FARVEHANDEL
NYKØBING FALSTER

DE DANSKE MEJERIERS FÆLLESINDKØB
NYKØBING FALSTER

A/S NYKØBING FALSTER BRYGHUS

JOHANNES MERTZ A/S
NYKØBING FALSTER

HANS PETERSEN & CO.
TØMRER- OG SNEDKERFIRMA
NYKØBING FALSTER

JOHGUS KERAMIK
BORNHOLM

RYDE SAVVÆRK

Neuengamme. Nordmænd i færd med at hente mad til kammeraterne. Til venstre SS-førerstuken og stenbarakken, der er opført i 1944. Bag nordmændene fangebarakkerne, der er bygget af træ og hver især er beregnet for 400 fanger.

1942.

I de sidste tre kvartaler af året 1942 voksede dog lejrens mandskab til over 13000 fanger. Transporterne fra andre tyske koncentrationslejre, ligesom fra lejrene i de lande, der var besat af de tyske tropper, førte i spring „menneskemateriale“ til for at danne arbejdskommandoer til rustningen; dette var formålet med fange-rekvireringen.

I følge dette gik opbygningsarbejderne på Klinkerværket kun slæbende fra hånden, derimod opstod ved fangernes stadig dårligere sundhedstilstand i selve lejrområdet kommandoer, der arbejdede for rustningen: Messap, Jastram, Walterwerke o.s.v.

I dette år ankom der talrige transportere af hollændere og belgiere fra Amersfort og Fort Huy. Allerede i september 1941 var een af de vigtigste fanger for lejrens historie belgieren Dr. André Mandrycks, en ung rigsadvokat, kommet til lejren. Fra 1942 greb han meget aktivt ind i lejrlivets indre form.

Fra 1942 begyndte også stamlejren i Neuengamme under ledelsen af SS majoren Max Pauly og lejrføreren Lütkemeyer at skabe de store udenbys nabolejre til Neuengamme: Phrix-værket, Hermann-Göring-værket, lejren i Drütte, Salzgitter, Salz-

wedel, Blohm og Voss værftet, Tyske værft, Marineværftet, Wilhelmshaven, ved Borgward-værkerne etc.

De 60 udekommandoer fra Neuengamme med de fem tilsluttede storvirksomheder har i løbet af de næste år beskæftiget 25.000 mandlige og 13.500 kvindelige fanger fra Neuengamme.

Dødstallet i udekommandoerne var for det meste større end i hovedlejren. De største udelejre var stålværket Braunschweig med 2800 russere, polakker, franskmænd, belgiere, hollændere og tyskere, rigsværket Hermann Göring i Drütte ved Braunschweig med 2700 russere, polakker, franskmænd, grækere, belgiere, hollændere og tyskere, udekommandoen Bremen-Farge („Valentin“) med 2700 fanger fra alle nationer.

De største kvindelige udekommandoer til Neuengamme var hovedluftammunitionsanstalten Lübberstädt med 3500 jødiske fanger fra Polen, Ungarn, Grækenland, Belgien o. s. v., Dräger-værket i Hamburg - Wandsbek med 780 for største delen polakker, tråd- og metalvarefabrikken i Salzwedel med 1170 for det meste jødiske fanger.

De 17 kvindelige udekommandoer til Neuengamme lod ingen af deres kvinder komme ind i hovedlejren,

hvor de ganske vist alle blev registreret.

Foruden nabolejrene blev i slutningen af 1942, foranlediget af de allieredes bombardementer, de såkaldte SS byggebrigader dannet. Det var flyvende kommandoer, der blev indsat på farlige områder. Disse byggebrigader fra Neuengamme (og Sachsenhausen) blev også indsat i Frankrig, i Ruhrdistriktet og endog på kanalerne Aldeney og Guernsey. Hundreder af fanger fandt selv døden ved at desarmere bomber eller under bombardementer.

Fra 1942 blev tusinder af arrestanter anvendt ved bygningen af anlæg til fremstillingen af hemmelige våben. Fabrikkerne var anlagt under jorden, således i kommandoerne

A I Lengerich (200 fanger fra forskellige nationer).

A II Porta Westfalika (1200 fanger fra forskellige nationer).

A III Helmstedt (1300 russere, polakker og franskmænd).

Fra starten af Neuengamme-lejren har SS-ledelsen våget over, at kriminelle og ikke-politiske fanger blev anbragt på de vigtigste poster og Kapo-poster. Foruden dem, der var betegnede med rød trekant, de politiske, var de „grønne“ (kriminelle eller fanger, der efter afsoningen af deres straf var blevet indespærret i kz), de strafskyldige fra værnemagten (SAW — med omvendt rød trekant), bibelforskerne (violet trekant), jøderne (med davidstjernen), de „såkaldte asociale“ (sort trekant), desuden zigøjnerne og endelig de indtrufne „sikkerhedsforvarede,“ (brunt) kendetegnet. Gestapocentralen Hamburg „forvarede“ også politiarrestanter i Neuengamme.

I de første år — 1940, 1941, 1942 — havde Neuengamme en af de hårdeste koncentrationslejre på tysk jord, under det våde blæsende klima, SS's pryglestraffe, „Pfahls“ metoder (hængende fritsvævende med arme bundet bagpå) etc. havde en ødelæggende kynisme også bredt sig blandt en del af fangerne.

Sådan var under disse grufulde livsbetingelser omgangsformerne blevet meget rå. Kun et eksempel: Det forekom, at på regnfulde efterårsda-

MASKINFABRIKEN
„LINDHOLM“
Nørresundby

I/S SØLV OG GULDSMED
N. J. ØRSNES
Algade 67 — Aalborg

I. C. ESPERSEN & SØN
Bredgade 2 — Aalborg

L. K. Kristensen & Søn
RADIO — FJERN SYN
CYKLER OG KNALLERTER
Danmarksgade 53 — Aalborg

LØGSTØR
KUL IMPORT

TRIKOHL-RENSERIET
Løgstør

MARIAGER
BOGHANDEL

Banken for
Mariager og Omegn
Aktieselskab

FRUENSGAARD
Mariager

THINGGAARDS RUTEBILER
THISTEDVEJ 119 — NR. SUNDBY

LANDBOSPAREKASSEN I AALBORG

LØGSTØR ANDELS SVINESLAGTERI

BRØDRENE WISTESEN
ALS — ØSTJ.

Aktieselskabet VARDE BANK

BRDR. VOLKERTS FABRIKER A/S

DANSK KAFFERISTERI
AKTIESELSKAB

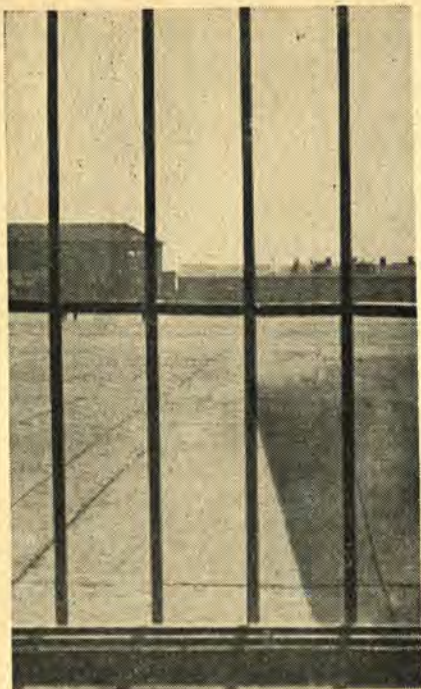
Kolding

DANSIN
MASKINFABRIK
Langaa

RICHARD NISSENS
TRÆVAREFABRIK
Langaa

OTTO SØRENSEN
Manufaktur
Langaa

BANKEN FOR
AARS OG OMEGN

Neuengamme. Udsigt gennem porten til appelpladsen og fangebarakkerne.

ge allerede før arbejdskommandoernes morgenudmarch 60—80 udenlandske fanger, af angst for det trykkelige arbejde og brutaliteten hos forskellige forarbejdere, der på deres side igen blev drevet af SS, hellere lod sig synke ned i appelpladsens pytter, i det fuldstændig falske håb at komme på lazarettet. De udrykkende arbejdskolonner røvede straks jakke og sko fra disse „besvimedede“. De, der var faldet om, blev bearbejdet længe med vandslangen, til de enten var døde eller bestemte sig til at rykke barfodede ud til arbejdet.

1943:

Internationalisering og humanisering.

Det kæmpemæssige behov for arbejdskraft tvang efterhånden Himmler selv til en noget anden indstilling til millionhærene af arbejdskraft, der nu ikke mere var „uudtømmelig“. Fangerne som arbejdsobjekter fik gennem krigsfølgerne en ny „værdi“.

Efterhånden var store transporter af udlændinge kommet til Neuengamme, derimellem polakker, russiske krigsfanger, belgiere, hollændere, tjekkere. Disse udlændinge bragte utvivlsomt en anden ånd med til

Neuengamme, og nu kunne den allerede forhåndenværende lille kreds af aktive politiske fanger med André Mandrycks i fællesskab give sig til at indføre en noget humanere indstilling. Da nu hele SS's tanker kredede om problemet „arbejds kræfter“, kom det an på at få kontoret for arbejdsfordelingen i hænderne på mere humane fanger. Den kriminelle arbejdstjenestekapo blev i virkeligheden sendt på transport, og Albin Lüdke blev leder af arbejdstjenesten, under hvis førelse André kunne gennemføre en del af sit program.

Når det i løbet af året 1943 lykkedes at afskaffe i det mindste en del af prygløret, at organisere solidaritetsaktioner for syge, og forunde politiske fanger en vis hjælp, så blev dette begunstiget gennem nogle hændelser.

1943.

En af disse hændelser var slaget ved Stalingrad i februar 1943. Da Stalingrads fald blev bekendt, vakte det uhyre håb om en snarlig slutning på dette system i alle fangernes hjerter. Stadig mere begyndte de politisk bevidste fanger at tænke på „det bag efter“ og at gøre alt for at vinde deres kammeraters fortrolighed.

En anden hændelse af største betydning var bombardementet af Hamborg i juli 1943. Herefter blev adskillige kommandoer — lige til en styrke på 1000 mand — sendt til Hamborg; i et ugelangt arbejde har de fjernet ligene fra den rygende og ødelagte by og begravet dem på Ohlsdorfer kirkegård. Selv om de var stærkt bevogtede af SS, har kammeraterne dog fået kontakt med befolkningen og også derved gjort et skridt mod humanisering.

Fangenumrene steg i året 1943 fra 13.000 til 26.000, og denne fordobling viser, at — foruden de 1500 tyske sikkerhedsforvarede fra moselejrene i Emsområdet — er allerede store udlændingstransporter fra Auschwitz, Amersfort, Brendonck og Fort Huy kommet til lejren. Sikkerhedsgrunde synes at have bevæget SS's generalinspektionen for koncentrationslejrene i Berlin-Oranienburg til også at lede større transporter til Neuengamme fra Buchenwald, Sachsenhausen, Oslebshausen, Bochum og Wien. De kriminelle, der 1943 blev fragtet fra straffelejre og tugthuse til Neuengamme, skulle desuden også bidrage til at dække det kæmpemæssige behov for arbejdskraft til rustningen.

(Fortsættes).

En af udekommandoerne i Neuengamme: Hannover-Stöcken. Myrdede fanger blev skaffet bort i kasser. Fotografiet stammer fra en SS-mand.

C. HOFMAN & CO.

Aarhus

HERMANSEN

Søndergade 56

Aarhus

C. CLAUSEN

DAMPSKIBSREDERI A/S

Aarhus

ELLEN NIELSEN

Søndergade 10 — Aarhus

Livsforsikringseelskabet
JYLLAND — gensidigt

Aarhus

DANSK HANDELSBLAD

AABYHØJ

AUG. HELGREN
TØMRERMESTER

Ebeltoft

AKTIESELSKABET

BRYGGERIET „THOR“

RANDERS

REVISIONSFIRMAET

M. GLYTTING & M. BLOKDAL-PEDERSEN

AARHUS

AARHUS STEVEDORE CO.

DANSK ANDELS KULFORRETNING

A. m. b. A.

AARHUS

MARIE CHRISTENSENS

KONDITORI — AARHUS

E. STRANDGAARDS RUTEBILER
BRABRAND

S. B. LUNDBERGS MALTFABRIK A/S
EBELTOFT

EBELTOFT ANDELS-SVINESLAGTERI

AKTIESELSKABET
AARHUS PRIVATBANK
EBELTOFT AFDELING

SPAREKASSEN FOR
EBELTOFT BY OG OMEGN

Shellhusets 15-årsdag

Royal Air Force blev den 21. marts på 15-årsdagen for Shell-husets bombardement repræsenteret ved sin luftattaché, captain Simpson, da de overlevende fra Gestapos berygtede „gidsel-etage“ nedlagde krans ved mindetavlen på det nye Shellhus og ved mindesmærket for den franske skole i Frederiksberg Allé.

Det sidste sted blev kransen nedlagt af helten fra Shellhuset, politiassistent C. Lyst Simpson. Foran mindetavlen nedlagde civilingeniør Ove Kampmann en krans på de overlevende kammeraters vegne.

Langt de fleste var kommet til stede. Vi nævner forhenhværende minister, folketingsmand Poul Sørensen, professor P. Brandt Rehberg, civilingeniør Heister, stationsleder i Falcks Redningskorps W. Zohnesen,

redaktør Aage Schock, grosserer Bruhn, som sammen med Poul Sørensen vovede springet fra den brændende tagetage — og slap fra det med livet. Videre cand. pharm. P. Ahnfeldt Møllerup, vognmand Nørup, overassistent ved NESAs, Alf Olstrup, generalmajor E. Tiemroth, politiassistent Svendsen og ekspeditionschef Bent Nordentoft, afdelingschef Gjessee-Petersen, bogbindermester Hartmann Schweiz og oberstløjtnant Gregersen. Sammen med en række pårørende af de danske modstandsfolk, der satte livet til, og den engelske RAF-kaptajn Simpson samlede de foran mindetavlen, og her fortalte Ove Kampmann i jævne ord om den rystende begivenhed for 15 år siden. Han mindede om, at det, de dræbte kammerater var gået ind for, var

friheden for os alle — friheden den gang og friheden i dag. Denne dag, den 21. marts, måtte ikke blive „en vane“.

— Vi vil mødes den dag, så længe vi kan, sagde Ove Kampmann bl. a., og jeg ved, at vi mødes fordi denne mindehøjtidelighed gemmer en værdi for os . . .

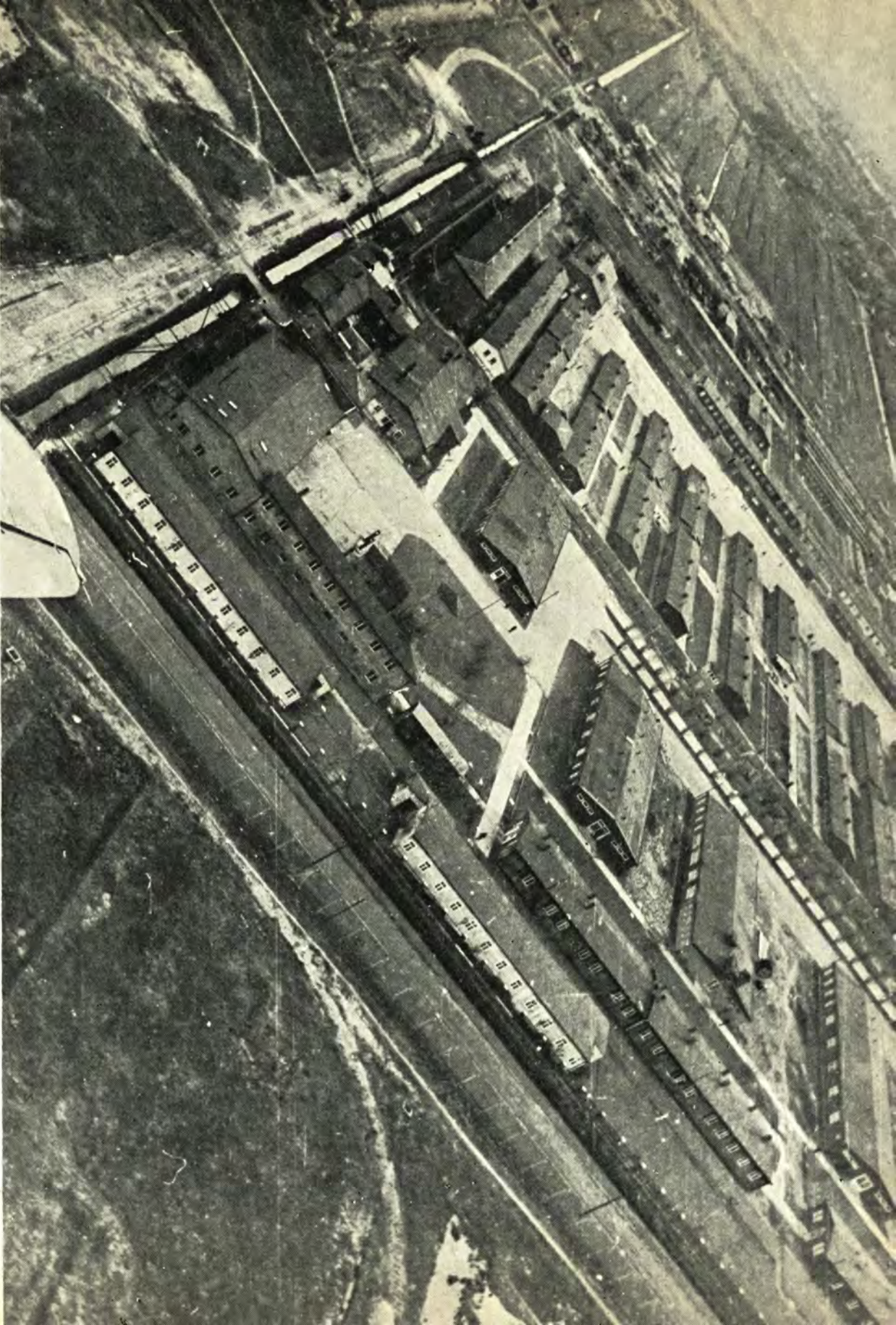
Under den videre mindetale sagde civilingeniøren blandt andet:

— Den gang var de kammerater, vi savner så hårdt i dag, en del af fællesskabet. Vi var folk fra mange sider. Vi havde forskelligt syn, forskellig opfattelse om og mening med tilværelsen, men vi stod sammen om det fælles mål — friheden. Lad os ære vore faldne kammerater ved nu og fremtidig at samle os om fællesskabet, deres og vor kamp.

Efter at Ove Kampmann havde nedlagt kammeraternes krans ved mindetavlen tog man til mindesmærket for den franske Skole i Frederiksberg Allé, hvor politiassistent Lyst Hansen nedlagde en krans. Som ved mindetavlen på Shellhuset havde pårørende også her nedlagt blomster.

Civilingeniør Kampmann nedlægger kransen ved mindetavlen for de dræbte kammerater ved det nye Shellhus.

Billedet er taget østfra i fly. Man ser vingen i billedets forkant. SS-lejren ligger forrest og afsluttes af poppelalleen. Herover ses den egentlige lejre. Til venstre ses den store grøft langs sydsiden. Så følger „Steinbau“ og vore barakker, nr. 20—25. Foroven i billedet skimtes den anden „Steinbau“, blokke I—4. Det lyse område mellem de to stenblokke er appelpladsen. Herover ses revierets to rækker træblokke. I den til højre for indgangen sad de jødiske børn, som senere blev nyttet i køleren i Bullenhusedamm. Træblokkene bagved på tværs var revierets „Ambulanz“. De lyse barakker længst til højre er „Kleidenkammer“. Bagved skimtes „Industrihof“ med de lange værkstedsharakker. Går vi tilbage til „Steinbau“ ved grøften, har vi til højre taget og gavlen af køkkenbygningen, bagved tydeligt badebygningen m. m., så et tildels åbent stykke, hvor man kan finde krematoriets skorsten, der er mørk foroven.